ראדאמער-קעלצער לעבן

אבטיילונג פאר קעלץ אויף זייט 7

Radom d. 28 go Października 1938 r.
ראדאם, פרייטאג ג. חשון תרצ"ט
טעלעפאן פון רעדאקציע 15 - 18

אבטיילונג פאר אסטראוויעץ אפאטאוו, וויערזשבניק און סביבה אויף זייט 7

Wytw. Wyrobów Cukierniczych
p. t. „Americanka”
L. Wajsbrodt — Rynek 16.

מאכט בעקאנט דאס ג. פובליקום, אז

אין צוקערניע און היגיענישע בעקעריי

רינעק 16 און אין דער יוד. צוקערניע «אמעריקאנקא» טראוגוטא 62

בעקומט מען יעדען טאג פריש און פיין געבעקס צו ביליגע פרייזען,
פערשידענע געשמאקע טשאסטעס פון דער פיינסטער קוואליטעט צו 15 גר.
ס'איז צו בעקומען שטענדיג טארטען, מארציפאנאווע פון 1.50 אן.
אלץ ווערט אויסגעארבייט דורך א פאכמאן מיט א לאנגיעהריגע פראקטיק.
אלע מינים געבעקסען ווי לוקסען, בילקעלעך, טשאסטעס, וואפלעס, הער-
באטניקעס, טארטען, באקאלעס דעסערט, לעקעך, פערשידענע קרעמען,
מיגדאלאווע ארטיקלען און פרייטאג-חלות.
עס ווערען אויך אנגענומען בעשטעלונגען אויף שמחות, בעלער, קאנצערטען.
שאקאלאד פון פערשידענע פירמעס און פרוכטען צו ביליגע פרייזען.

Z intencji zaślubin
siostry i szwagierki
Ewy Rozenbaumówny
z p.
Mojżeszem Klajnem
dużo szczęścia i pomyślności życzą:
Regina i Abuś Margulesowie

א הארציגען מזל-טוב מיין חבר און פריינד
משה ראזענבוים
צו דער חתונה פון זיין טאכטער
עווא ראזענבאום
מיט ה'
משה קליין
דעם יונגען פאר א גליקליכע צוקונפט
און די עלטערען פיעל נחת.
שמואל איידעלבוים און **פרוי**

א הארציגען מזל-טוב
דער פרל.
מאניע לעווין
צו איהר חתונה מיט ה'
ראובן בארענשטיין
מיר ווינשען דעם יונגען פאר גליק
און די עלטערען נחת
די סוחרים-באנק (ושעראמסקי 17)

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס
דער **פרוי גרין** און **קינדער**
צוליבן טויט פון זייער
מאן און פאטער
פאמיליעס
ווייספוס — פרידמאן

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריק איך אויס
דער פאמיליע **אייזענמאן**
צוליב'ן טויט פון זייער
מאן און פאטער
ר' משה נ. ע.
מ. רעז

Członkowi Zarządu T-wa „ORT“
w Radomiu
p. Redaktorowi MAIEROWI HERCOWI
z powodu śmierci
Jego Ojca b. p.
wyrazy szczerego współczucia
składa Zarząd T-wa „ORT“

דאנערשטאג כ"ה תשרי תרצ"ט איז געשטארבען אין גלאוואטשאוו אין עלטער פון **80 יאהר**
אונזער געליבטער און געשעצטער מאן, פאטער, שווער און זיידע
ר' אברהם בן-יצחק האלצקטנער ז"ל
די לויה איז פארגעקומען פרייטאג כ"ו תשרי
וועגען וואס עס זענען מודיע די אין טיפען טרויער פערבליבענע:
פרוי, זיהן, טעכטער, איידעמס, שנירען, אייניקלעך און אור-אייניקלעך.

די אלע וועלכע האבען אנטייל גענומען אין אבגעבען דעם לעצטען כבוד אונזער טייערען און קיינמאהל נישט פערגעסענעם **מאן, פאטער, שווער** און **זיידע**
ר' הענעך דוד הערץ ז"ל
בפרט די מספידים, די ה"ה משה דאווידזאן, שמחה פערעלמוטער און בעריש זילבערשטרום און די אלע וועלכע האבן אונז אויסגעדריקט מיטגעפיל פערזענליך און שריפטליך—דאנקען מיר און ווינשן זיי, אז זיי זאלן נישט וויסן פון קיין שלעכטס

פאר טראגען די ערשטע מעדיצינישע הילף פאר אונזער שווער-קראנקען פאטער, דאנקען מיר די ה"ה דאקטוירים: מינסקי, וויטאנסקי, קעלערווארם, אסטראווסקי און צונג.

מיר דאנקען די ה"ה פעלדשערס אברהם פינקעלשטיין, הערמאן מענדעלזאהן און יאנקעל מאשקאוויטש, פאר זייער ערטיילען מעדיצינישע הילף פאר אונזער כריהצייטיג-פערלוירענעם פאטער.
די פאמיליע.

Kto gilzy „WAWEL“ chociaż raz spróbuje
Innych nie kupi, w innych już nie pali
A kiedy swoich znajomych częstuje
Każdy wyborne papierosy chwali

מיר בעטייליגען זיך אין גרויסען צער פון אונזער ליבען פריינד
מאיר הערץ און **פרוי**
צוליב'ן טויט פון זייער חשוב'ען פאטער און שווער
ר' הענעך הערץ נ. ע.
זייט געשטארקט איבערצוטראגען די גרויסע אבידה.
פאמיליע לאסטמאן

ווילט איהר האבען קלארע, זויבערע וועש, נייע גארדעראבעס, שניי-ווייסע פארהאנגען,
גיעט נאר צו וואשען און פארבען אין דער בעקאנטער
כעמיש'ער פארבעריי און פראלניע פון דער ערשטקלאסיגער פירמע
A. HEMPEL
Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskiego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11

ווער ס'האט זיך ניט איבערצייגט זאל פרובען און וועט זיין ענטציקט פון דער שענער, עסטעטישער און פאכמענישער ארבייט. ס'ווערט אויך געוואשען אויף טריקען — ביליגע פרייזען! — פינקטליכע אויספיהרונג סאלידע בעהאנדלונג קומט און איבערצייגט אייך
צענטראלע: אלטע שטאדט 7 אפיצ. טעל 70 - 19
פיליעס: ושעראמסקי 1 טראוגוטטא 11
ושעראמסקי 21, ושעראמסקי 59
ביליג צו וואשען קאפעלושען

דברי נחומים לידידי הנכבד העורך
מאיר הערץ
לפטירת אביו החסיד הותיק
שפירסם בחייו מעשי גדולי ישראל
ר' חנוך העניך שו"ב ז"ל
שור כי אבדו חסידנו!
השוכן בציון ינחם את משפחתו
המתאבלת
ל. ראדאל.

אבגעלעבטע סיסטעמען.

די צייט ענדערט זיך און מיט איהר טוישען זיך די שטימונגען. פעלקער ארבייטען איבער זייער געוועהר, זייער פערטיידיגונגס-ליניע אום צו קענען זיך שיצען געגען די נייצייטיגע לויערנדע געפאהרען, און וועה איז דעם פאלק, וואס כאפט נישט אויף רעכטצייטיג דעם נייעם צייט-סיגנאל און בעווארענט זיך נישט ווי געהעריג לויט די נייצייטיגע פאדערונגען. עס בלייבט אבגעשוועכט.

• • •

ביי אלע פעלקער זעהט מען טאקי א פיבערהאפטע צופאסונג צו די מאדערנע פערטיידיגונג. עס ווערט יעדעס מאהל געביטען אזוי די גייסטיגע (פראפאגאנדע) פערטיידיגונג'ס-מיטלען, ווי די פיזישע שוץ (הארמאטען, אעראפלאנען א. ז. וו.)

ביי אונז יודען, וועלכע האבן נישט קיין שום ווידערשטאנדס-קראפט און אונזער גאנצער ארסענאל בעשטעהט פון הקול קול יעקב, פון אויפקלערונג, און גייסטיגע ארבייט (אין שריפט און אין ווארט) טרעפען מיר זיך אן אויף אנ'אויסנאהם. אונזער ארבעט ווערט געפיהרט מיט זעלבען סיסטעם, וועלכער איז געווען צוגעפאסט מיט 100 יאהר צוריק.

אונזערע גייסטיגע מנהיגים, אנשטאט צו מאביליזירען און זאמלען די גאנצע ענערגיע געגען די אויסערליכע געפאהר פיהרט מען אקאדעמישע וכוחים וועגען בונדיזים און ציוניזם; טרעט אדוו. עהרליך ארויס אין „פאלקס-צייטונג" געגען ציוניזם, ענטפערט ד"ר קליינבוים אב אין „היינט" מיט א צווייטאקאדעמישע אויפקלערונג אין וועלכער ער ווייזט אויף די אידעאלקייט פון ציוניזם, און אזוי פיהרט זיך דער אונענדליכער וכוח, וועלכער פראגראם ס'איז מעהר געבויט אויף יסודות פון פרעמדע גורמים; לויט קליינבוימען איז דער בונדיזם געבויט אויף קאפיטאליזם און לויט עהרליכען איז דער ציוניזם געבויט אויפ'ן אנטיסעמיטיזם.

צי איז די היינטיגע יודישע לאגע אין גלות און אין א"י געאייגענט צו אזעלכע אקאדעמישע דיסקוסיעס, וועלכע זענען געווען צוגעפאסט פאר'ן פריהעריגען דור. פארן דור, וועלכער האט ערשט די פראגראמען געשאפען? בעשטימט נישט.

מיר דארפען היינט רעטונג און נישט פלפוליסטיק.

• • •

מיט א צייט צוריק איז געווען א וכוח צווישען פרומען טהייל יודענטום, צווישען וועלכע ס'איז געווען חסידים און מתנגדים; מען האט געקעמפט מיט לעגאלע און אונלעגאלע מיטלען, מען האט חסידישע רבים אין די טורמעס אריינגעפאקט, צוליב וואס, צוליב שאפן א פראגראם, און יעצט? איז נאך היינט אקטועל דער קאמף צווישען חסידים און מתנגדים? עס איז — ווי דאס פאלק וויצעלט זיך — פארגעקומען אנ'אויסגלייך. אמאהל האבען חסידים געקעמפט פאר תפלה, און מתנגדים פאר למוד, פאר לערנען, היינט—נישט די לערנען און נישט די דאווענען, איז שוין ממילא גוט.

אדער דער פערברענטער וכוח צווישן „על המשמר" און „עת לבנות". מען האט געקעמפט געגען זיך מיט היץ און פייער, געברענט און גערודפט די נעכטיגע פריינד (מעשה ד"ר לעאן רייך), און איצט וואס איז דאפון געווארען? דער אלגעמיינער שונא האט אנגעגריפען און געטראפען א צושפליטערטע מחנה פון (אין בעסטען פאל) פראגראם-פאנאטיקער.

• • •

ביי סאקאלאוון איז פארהאן א בילד, וועלכע איז א פאטאגראפיע פון דעם סארט דיסקוסיעס.

ער שרייבט דארט: ווען ס'איז געוועזען דער בליהונג'ס-פעריאד פון ערפינדונגען, איין וועלט'ס גאון האט ערפינדען דעם צעפעלין, דער צווייטער דעם טעלעפאן א. ז. וו. איז ער ארומגעגאנגען צווישען יודישע רבנים זוכען עפעס פון יודישע אויפטהוען און ערפינדונגען, אום צו קענען בעווייזען אויך די יודישע דערגרייכונגען, און ר'האט געפונען א רב, וועלכער האט נאך 2 יאהר ארבייט אויסגעפונען א היתר, אז אויף א גוי איז נישט חל דער איסור רבית.

דער רב איז געוועזען שטאלץ מיט זיין ערפינדונג, נאר סאקאלאוו איז דאמיט נישט געוועזען צופרידען; יא — האט ער דעם רב געזאגט — איהר האט טאקי געארבייט, אבער צו וואס די ארבייט, פרעגט אייך דען דער גוי א שאלה צי ער מעג יא, אדער טאר נישט נעמען קיין פראצענט? אייער ערפינדונג איז דאך גענצליך אונפראקטיש.

• • •

דאס איז דער וכוח צווישען אדוו. עהרליכען און ד"ר קליינבוים. עס איז א פראגע פון איבערצייגונג, נישט דער בונד פרעגט שאלות ביי ד"ר קליינבוים און נישט די ציוניסטען ביי עהרליכען.

אויב אזעלכע 2 יודישע פיהרער נוצען אויס קראפט און ענערגיע, כדי צו שאפט עפעס פראקטישעס, רעטונג און הילף פאר די אזוי שטארק געפרובטע יודישע מאסען.

דאס איז דאס געבאט פון די שעה פאר די פיהרער פון אונזערע פארטייען פון רעכטס ביז לינקס.

אהרן פרידענטאל

אנ'אויפרוף צו דער יודישער בעפעלקערונג
וועגען די סיים וואהלען

די גמינע מיט'ן ראבינאט האבען בעשלאסען ארויסצולאזען אין פערשטענדיגונג מיט די ארגאניזאציעס, אנאויפרוף צו דער היגער יודישער בעפעלקערונג, אז זי זאל זיך מאסענווייז בעטייליגען אין די וואהלען צום סיים.

דענקמאהל פאר מארשאל פילסודסקי
איז ראדאם

נעכטען אווענד איז גערופען געווארען א זיצונג פון פארשטעהער פון פוילישע און יודישע ארגאניזאציעס אין מאגיסטראט וועגען אויפבויען א דענקמאהל פאר'ן ערשטען פוילישען מארשאל יוזעף פילסודסקי. צווישען די איינגעלאדענע האבען זיך געפינען סטאראסטא מיעשקאווסקי, דירעקטאר פון ק. ק. א. מייעראן, דיר. פון דער פאבריק פון גאזמאסקעס, דיר. פון דער „אובעזפיעטשאלניע". א. אנד.

די זיצונג האט געעפענט פרעזגזשעטשנאראווסקי, וועלכער האט ערקלערט, אז נאך פיעל בעראטונגען איז בעשלאסען געווארען צו בעעהרען דעם אנדענק פון מארשאל פילסודסקי דורך אויפבויען א גרעסערע פאווישעכניע שולע אויף זיין נאמען דער בעשלוס ווערט אנגענומען איינשטימיג.

ס'איז געשאפען געווארען א קאמיטעט פון 10 פערזאהן, אין וועלכען ס'איז אריין אויך א פארשטעהער פון די יודישע ארגאניזאציעס.

ZAWIADOMIENIE.

Podajemy do łask. wiadomości Pań, że w piątek — dnia 28 bm. delegatka nasza
p. **Olimpia Roskoszyna**
udzielać będzie bezpłatnych porad kosmetycznych w Radomiu, w Hotelu Rzymskim, zaś w sobotę — dnia 29 bm. w Kielcach. w Hotelu Bristol.

Zaproszenia na bezpłatne porady otrzymać można we wszystkich pierwszorzędnych perfumeriach i drogeriach.

Uwaga: we własnym interesie prosimy o wcześniejsze rezerwowanie godzin.

Nasz Instytut Kosmetyczny „CHARME", Radom, ul. Żeromskiego 6 - syst. „Cedib" — wykonuje wszelkie zabiegi wchodzące w zakres kosmetyki oraz stale udziela bezpłatnych porad kosmetycznych.

Universitetè de Baautè CÈDIB **Paris**
39 Av. des Champs Elisées, 39.

געשטאכען א גלח און דריי פרויען

אין דאביעשין, די ערשטע סטאציע אויף דער נייער ליניע ראדאם — ווארשא, איז אנ'אומבעקאנטער בעפאלען דעם יונגען גלח קארטשאק און געשטאכען מיט א מעסער. פאר'ן גלח האבען זיך איינגעשטעלט דריי פרויען, וועלכע העבען איהם געוואלט בעשיצען. אבער דער אנפאלער האט זיי אלע צעשטאכען און שווער פערווינדערט.

דעם מעסער-שטעכער האט מען געכאפט דאס איז א יונגער קריסט, א גייסטיג-קראנקער.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס
אונזער פערוואלטונג'ס-מיטגלידערין דער פרוי **ר. לאקס**
צוליבן טויט פון איהר ליבען פ א ט ע ר

ר' משה אייזענמאן ז"ל

זאל זי זיין געטרייסט און מעהר נישט וויסען פון קיין צער.

די פערוואלטונג
פון קימפעטארין-פעראיין אין ראדאם.

רעפעראט פון וויקטאר א'טער

אנ'אינטערסאנטער רעפעראט האט דא געהאלטען וויקטאר אלטער, איינער פון די פיהרער פון „בונד" אין פוילען. ער האט גערעדט וועגען „די אינטערנאציאנאלע פאליטישע סיטואציע" ער האט אנאליזירט די יעצטיגע פאליטישע סיטואציע און געשילדערט דעם פעדראט פון די „גרויסע דעמאקראטיעס" און ווי אזוי זיי האבען אליין אין זייער שויס אויסגעסראגען זייערע אייגענע היינטיגע געפאהרען. רעדענדיג וועגען דער אינטערנאציאנאלער ארבייטער-בעוועגונג האט ער דורכגעפיהרט א שייד-ליניע פון די פערשידענע ארבייטער בונדען, פאלק'ס-פראנטען און זייער צופאלונג. צום שלוס האט ער געווארפען די לאזונג פון קאנצענטראציע פון אלע גייסטיגע כוחות צום קאמף געגען פאשיזם. (ג.)

שמחת-תורה'דיגער קידוש איז גורם צו א גט

ביידע זענען קינדער פון רייכע און פרומע עלטערען. זי האט געענדיגט פוילישע גימנאזיע, פערברענגט די גאנצע לערען-יאהרען אין אן אטמאספער פון אבסאלוטער גוי'שקייט, געשפעט פון יודישע זאבאבאנעס און זיך אפילו געשעמט מיט די אייגענע פאנאטישע עלטערען, אן אמת'ע זאשקע, נאר מיט א יודישע מעטריקע.

ער מיט עטליכע יאהרען עלטער פון איהר, א זיידענער יונגערמאן, א וואוילער, א בעלעזענער, א מענש צו גאט און צו לייט.

דער זיווג פון דעם פאר-פאלק האט נישט געקלעבט. באלד פון ערשטען טאג נאך דער חתונה איז יעדער פון זיי אוועק אויף אן אנדערן וועג.

קיינמאל האבן זיי נישט פערברענגט צוזאמען, נישט געגאנגען צוזאמען.

ערשט דעם לעצטען שמחת-תורה האט דער בלאטער געפלאצט. פארגעקומען איז דאס ביי פאלגענדע אומשטענדען:

דער יונגערמאן האט אהיימגערופען דעם עולם שמחת-תורה אויף קידוש.

חברה האבען ארפגעלאזט איין כוסה נאך דער אנדערער, און בגילופנ'דיג האבען זיי זיך געלאזט אין א רקידהלע בעגלייט מיט לעבעדיגע זמרלעך. אזוי האבען די חברה געהוליעט און געלאזט זיך וואוילגיין ביז פארנאכט.

דערווייל האט פאסירט אזא מעשה:

פונקט אין דער זעלבער צייט, ווען דער שטיבל-עולם האט געפראוועט די שמחה תורה סעודה האט אויך אין א זייטיגען צימער זאשקע איינגעארדענט א ביפקע פאר איהרע קאלעזשאנקעס און קאלעגעס. די געסט — צווישען זיי אויך שיקסעס — האבען גענומען טאנצען און שפרינגען.

אין דעם האט זיך איינער פון עולם זיך אוועקגעלאזט אין די זייטיגע צימערען זוכען א ביסל משקה, און טרעפט די גאנצע חבריא.

מאכט ער דאך א געוואלט. באלט אווף איהם ארויף איינער פון די געסט און איז איהם מכבד מיט א פאר נעזונטע; קלעפ.

נאך דער דאזינער שמחת תורהדיגער געשיכטע האט דער יונגערמאן מגלה געווען זיין פאמיליע-טראגעדיע, און ווי מ'שמועסט זאל צווישען דעם פארל פארקומען א גט.

בעקאנטמאכונג
די געזעלשאפט „ארט" עפענט פאלגענדע קורסען:

1. פון צושניידעריי פאר דאמען און מענער-שניידער
2. פון אנדולאציע, קעמען פאר פריזירער
3. פון טעכנישע און פראפעסיאנעלע צייכנונגען פאר סטאלארס און שלאסערס.
4. פון צושניידעריי פאר קאמאשענמאכער
5. פון עלעקטרישע צונויפשמעלצונג
6. פון אויטא-קורסען

די קאנצעלאריע פון די פריוואטע פראפעסיאנעלע קורסען פון די געזעלש. „ארט" זשעראמסקי 27 ערטיילט אינפארמאציעס און נעמט אן איינשרייבונגען.

קורסען פאר 18-יעהריגע מיידלעך, וואס ווילען לערנען גארסעטען-מאכעריי, וועש-נייעריי און שניידעריי. דער קורס ווערט געעפענט דעם 1 ליסטאפאד ה. י.

איינשרייבונגען נעמט אן די קאנצעלאריע פון 10 פריה ביז 2 נ. מ.

מחמת דעם וואס: „ארט" איז א געזעלשאפטליכע פלאצובקע, וועלכע וויל ערמעגליכען די ברייטסטע שיכטען אויסצולערנען א פאך, האט דעריבער די פערוואלטונג בעשטימט צו געבען הנחות פאר די אונפערמעגליכע.

געזעלש. „ארט" אין ראדאם זשעראמסקי 27

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל
דעם געעהרטען רעדאקטאר **מאיר הערץ**
צוליב'ן טויט פון זיין חשוב'ען און טייערען פ א ט ע ר

ר' העניך דוד ז"ל

אין זיין געזעלשאפטליכער ארבייט זאל ער א טרייסט געפונען
די פערוואלטונג פון קימפעטארין-פעראיין אין ראדאם

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל
דעם חשוב'ען רעדאקטאר **מאיר הערץ**
צוליב'ן טויט פון זיין ליבען און טייערען פ א ט ע ר

ר' העניך דוד ז"ל

זאל ער געפונען א טרייסט אין זיין געזעלשאפטליכע ארבייט
די פערוואלטונג פון חינוך-ילדים אין ראדאם

יודישע דעלעגאציע פון זוואלין

מיר האבען שוין געשריבען, אז דער ראדאמער וואהל-קרייז האט ארויסגעשטעלט 4 קאנדידאטען צום סיים, איינער פון זיי איז דער זוואלינער בורמיסטש, גאלעווסקי. די זוואלינער יודען ביי וועלכע דער בורמיסטש, גאלעווסקי האט זיך ערווארבען פיעל סימפאט'ע פאר זיין ליבעראליזם, האבען זיך געווענדעט צו ראדאמער יודישע טהוער וועגען אונטערשטיצען די דאזיגע קאנדידאטור. פאריגען שבת האט געוויילט א ספעציעלע יודישע דעלעגאציע פון זוואלין, וועלכע האט אבגעהאלטען א בעראטונג אין שניידער-צעך.

Jeśli mydło, to mydło «Trójka»

צילען און דערגרייכונגען פונם ראַדאָמער „אָרט"

ווילנער „אָרט" געשאַפען אַ וויכטיגע פּאָזיציע — ראַדאָם וויל נאָכטוען דעם גוטען ביישפּיל.

ו י ל נ ע

אייגענטליך איז עס נישט מעהר ווי א נאמען פון א שטאט, פונקט ווי, לאמיר אנכאפען: ווארשא. לאדזש, קראקא, ראדאם א. ז. וו. דאך .. קלינגט דער נאמען ווילנע פאר אונז יודען פיל שענער און ליבער ווי אלע שטאט - נעמען אין דער גאנצער וועלט.

וואו שטעקט דער כּישוף, אדער דער כוח פון דער שטאט? — נישט שווער צו ענטפערן: איז דאך ווילנע פון כמה יאהרען געווען און אין פארבליבען דער צענטער פון דער יודישער קולטור, און נישט נאר פון פוילען, נאר פון דער גאנצער וועלט.

ביזן היינטיגען טאג זענען יודען מיט טויזנטער פעדים פארבונדען מיט אט דער שטאדט. און דערפאר אזא צוגעבונדענקייט און אזא ליבשאפט צו ווילנע.

נישט דא איז דער ריכטיגער פלאץ ברייטער ארומצורעדען וועגן אלע אויפטוהען און דערגרייכונגען פון די ווילנער יודען, אבער כדי צו געבען א מעהר-וויניגער בילד פון אט דער בריה-טער טעמע וועלען מיר דא ברענגען עטליכע ביישפּילען.

מיר וועלען אנהויבען פונ'ם ערשטען שטאפעל — ביים קינד: די גרעסטע צאהל קינדער אין די יודיש-וועלטליכע שולען פערמאגט ווילנע. (מעהרער אפילו פאר ווארשא, וואו די צאהל יודען איז אומגעפער 7 מאל גרעסער ווי אין ווילנע).

פערמאגט אויך א מיטעלשול מיט דער יודישער לערען-שפראך (געווען אמאהל דריי אזעלכע מיטעל-שולען).

ביז מיט עטליכע יאהרען צוריק האט אויך ווילנא געהאט א יודישען לעהרער-סעמינאר, וועלכער האט ארויסגעלאזען איבער הונדערט לעהרער.

איצט: די גרויסע סטראשון-ביבליאטעק.

מיר קענען נישט אריבערגעהן נישט צו דערמאנען דעם מוזיקאלישען אינסטיטוט, וואס האט אויפגעפיהרט איינציגע אפּערעס אין יודיש, ווי: „יעוגעני אניעגין", „טאסקא", „האלקא" און אנדערע.

א גרויסע קולטור-פאזיציע איז אויך דער „ווילביג-כאר", וועלכער איז שוין איינעגע מאהל ארויסגעטרעטען אין ווארשא און אין פוילישען ראדיא.

וואס שייך דעם יודישען דרוק-און פארלאגס וועזען, שטייט דאך זיכער ווילנע אויפ'ן ערשטען ארט: „קלעצקין", „שאמאר" און „באסטאמסקי-פערלאג", וועלכע געבען ארויס די שענסטע אריגינעלע און איבערגעזעצטע ווערק און אויך די בעסטע לערנביכער פאר די יודישע שולען.

ס'איז כדאי ביי דער געלעגענהייט צו דערמאנען עטליכע ווילנער אויסגאבעס: „דער טאג", „אוונט-קוריער", „פאלק'ס-געזונט", „פון נאענטן עבר", „גריגינקע ביימעלעך", „חבר", „קינדער פריינד" און אנדערע. שוין אפגערעדט: די אויסגאבעס פון ייוו"א, וועלכע האבען זיך נישט צו פארשעמען פאר אנדערש-שפראכיגע אויסגאבעס פון דעם מין.

און וואו דען, אז נישט אין ווילנע, האט געקענט אנטשטיין אזא מעכטיגער אינסטיטוט ווי עס איז דער ייוו"א, וואס איז געווארען א וועלט-אדרעס פונם יודישן פאלק?

און ווער א שטייגער, האט געלייגט דעם גרונדשטיין פאר אנ'ערנסט יודיש טעאטער, אז נישט די „ווילנער טרופּע"?

מיר וואלטען געקענט נאך און נאך ציען די דאזיגע רומפולע קייט פונם יודישען ווילנע, וואס איז געווארן דער עמוד-האש אין דער מדבר פון אונזער לעבן. אבער ווי שוין דערמאנט, איז נישט דא דער ריכטיגער פלאץ. מיר ווילען זיך אבער דא נאך אפשטעלן אויף ווילנעס לעצטער דערגרייכונג, וואס האט אונז אייגענטליך ארויסגעפיהרט אויף דער היינטיגער טעמע. דאס איז — דער טעכנישער ליציי, וואס די ווילנער „ארט" - אפטיילונג האט דא ניט לאנג געעפענט אין ווילנע. דער דאזיגער טעכניקום איז א גרויסער נצחון פאר אונז יודען. ערשטענס איז דאס דער ערשטער יודישער טעכניקום אין פוילען (דאס אליין האט א וויכטיגע בעדייטונג) און צווייטענס איז עס א וויכטיגע לעבענס-פאזיציע פאר דער יודישער יוגענד.

די דאזיגע דערגרייכונג פונם ווילנער „אָרט", האט אונז באוואויגען זיך צו ווענדען צום פרעזעס פון דער היגער „אָרט"-אָפטיילונג — ד"ר שענדעראָוויטש, כדי זיך צו אינפאָרמירען, ווי עס האלט עפּעס מיט דער היגער אָפּטיילונג פון „אָרט".

• • •

ווען מיר בעריהרען דעם איבענדערמאָנטען אויפטוהו פון דער ווילנער „אָרט"-אָפטיילונג, ענטפערט ד"ר שענדעראָוויטש: דאָס וואס עס קען ווילנע — קען נישט ראַדאָם, און נישט קיין אַנדערע שטאָדט. פערפאַלען! מוזען מיר זיך וואַרעמען ביי די שטראַהלען פון ווילנע.

באַלד טרעטען מיר צו צום אייגענליכען ענין — ראַדאָמער „אָרט"-טעטיגקייט:

מיט אויסערגעוועהנליכע שווערע מיה און מאָטער — הויבט אָן ד"ר שענדעראָוויטש — איז אונז קוים געלונגען צו עפענען אַ קורס פאַר דאַמען-שניידעריי און איצטער ווערט געעפענט אַ צווייטער קורס פאַר גאָרטענער-ארבייט. ביי די דאָזיגע קורסען איז אָבער פערהאָן אַ גרויסע שוועריגקייט דערמיט, וואָס די שילערינ'ס מוזען האָבען מינימום 18 יאָהר. פאַר דעם אָרימען מיידעל איז דער דאָזיגער פונקט די גרעסטע מניעה. ווייל איז דען מעגליך, אַז אַן אָרים מיידעל, נאָכדעם ווי זי ענדיגט אַ פאָוושעכנער שולע, זאָל גאַנצע 4 יאָהר זיצען מיט פערלייגטע הענד אויפ'ן קארק פון זייערע אָרימע עלטערען און... וואַרטען אויפ'ן קורס פון „אָרט"? — ניין! האָט זיך טאַקע געשאַפען אַ לאַגע אַז כמעט אַלע שילערינ'ס רעקרוטירען זיך פון רייכע עלטערען. אַזוי, אַז זיי אַלע טראַקטירען נישט דאָס אויסגעלערענטע פאַך ווי אַ פרנסה-צוויג, נאָר גיכער ווי אַ זאַך וואָס איז אין דער מאָדע. עלהיי, לאָמיר זאָגען, אַ צייט-פערטרייב, אָדער אַזאַ מין ספּאָרט.

עס איז אָבער פאַרהאַן נאָך אַ שוועריגקייט — דאָס קוראַטאָריום פערלאַנגט אַ שטרענגע שול-דיסציפּלין צו וועלכען עס פּאַסט זיך זעהר שווער צו דאָס רייכע מיידעל. און טאַקע: צוליב וואָס אַ שטייגער, זיך אויפהויבען אַזוי פריה? צווינגט ווער דערצו?

אַלע בעמיהונגען פון דער ראַדאָמער אָפּטיילונג — ציהט ווייט ד"ר שענדעראָוויטש — אָנצונעמען שילער ווינציגער ווי 18 יאָהר, האָט נישט געגעבען קיין שום רעזולטאַטען. דאָס האָט געצווינגען דער היגער פערוואַלטונג צו בעמיהען זיך ביים שול-קוראַטאָריום וועגען עפענען אַ נאָרמאַלע איין יעהריגע שול פאַר צוגרייטען צום שניידער און וועשער-פאַך. און ענדליך — רופט אויס מיט נצחון דער היגער פרעזעס — איז אַזאַ דערלויבעניש דערהאַלטען געוואָרען. אַזאַ שול האָט שוין גאָר אַן אַנדערע בעדייטונג, ווייל דאָ קענען שוין געהערען שילערינ'ס פון 14 ביז 18 יאָהר. (אַזעלכע שולען זענען פערהאַן געצעהלטע אין פוילען. צווישען זיי — דריי יודישע)

וואָס שייך דער דערעפענונג פון דער דאָזיגער שול, איז נאָך נישט פעסטגעשטעלט. אָבער דאָס איז שוין נישט אָפּהענגיק אין אונז... דערויף זענען מיר אַן אתה-בחרתנו-פאָלק...

דעם היינטיגען ווינטער — ווערען מיר ווייטער אינפאָרמירט — איז בעשטימט געוואָרען צו פיהרען אַ ברייטע טעטיגקייט אויף פאָלגענדע געביטען:

1) פערפיינערען און פערבעסערען דאָס פאַך פון מענער-שניידעריי: מאָדערנער שניט און אַנדערע דערגרייכונגען; 2) ס'איז פּראָיעקטירט איינצופיהרען אַ קורס פאַר מאָדעלירעריי פון שטעפּער-פאַך; 3) סטאָלעריי — אויסלערנען די נייעסטע מעטאָדען פון פערווענדען פאָרנירען; 4) פריזירער — אָנדולאַציע און קעמען; 5) שלאָסער — שווייסעריי. 6) עס ווערען אויך געפיהרט פערהאַנדלונגען פון פיהרען אַ שאָפערען-קורס. (מיט דער רויטער קאַרטע). ביז איצט זענען די דאָזיגע נישט-יודישע קורסען נישט געווען צוגענגליך פאַר די ברייטע מאַסען, ווייל דער קורס האָט געקאָסט 200 גילדען. „אָרט" וויל דערמעגליכען דעם דאָזיגען קורס פאַר דער יודישער יוגענד.

ווי מיר זעהען פונ'ם פאָרגעלייגטען טעטיגקייט'ס-פּלאַן, איז די היגע אָפּטיילונג צוגעטרעטען דורכצופיהרען אַ ברייט-פערצווייגטע טעטיגקייט צווישען דער ראַדאָמער יוגענד, האַנדווערקער און בעלי-מלאָכות.

מיר טאָרן נישט פארגעסן, אַז היינט, ווען דער יוד קלאַמערט זיך אַזוי שטאַרק אין האַנדווערקעריי, וואָס איז געבליבען דאָס איינציגע רעטונג'ס - ברעט — איז דאָס דורכפירען פונם געבראַכטען פּלאַן אַ נויטווענדיגקייט פונם ערשטען געברויך. פאַר יעדער פרייז מוז מען דערהויבען צו אַ העכערען ניוואָ אַלע צווייגען פון האַנדווערקעריי.

לאָמיר דעריבער האָפען, אַז די ראַדאָמער יודישע געזעלשאַפט וועט צוהעלפען דער היגער „אָרט"-אָפּטיילונג — מיט ד"ר שענדעראָוויטשן בראש — דאָס דורכפיהרען אַלע אירע באַשלוסען און פּראָיעקטען.

גבריאל ווייסמאַן.

די יודישע פּרעסע טאָר נישט זיין הפקר!

אין דער „וואָלאָצלאַווקער שטימע" לייענען מיר דאָס פאָלגענדע אַרטיקל, וואָס מיר דריקען איבער אויספירלעך צוליב דעם, וואָס דער בעריהרטער ענין איז ווייטער נאָך אַלץ אקטועל, און אפשר יעצט נאָך מעהר אקטועל ווי ווען עס איז.

אַ געוואַלדיגען מהלך האָט דורכגעמאַכט דאָס יודישע פרעסע-וועזען אין פוילען. אין משך פון די לעצטע צוויי צענדליגער יאָהרען האָבען אויף גיך אויסגעשפּראָצט הונדערטער צייטונגען, וואָס דערשיינען טעגלעך און פּעריאָדיש און זענען אויסגעוואַקסען צו אַ ערשטראַנגיגען פאַקטאָר אין עפענטליכען יודישען לעבען. די צענטראַלע וואַרשאַווער פרעסע ביי איר אַלע חסרונות, האָט דאָך צו פאַרצייכנען אויף איהר חשבון קאָלאָסאַלע דערגרייכונגען. זי האָט אויסגעפאָרעמט און געשטאַלטעט דעם געדאַנק-גאַנג פון דעם מאָדערנעם יודישען מענטש, זי האָט דערצויגען אַ יודישען לייענער, אַ קולטורעלן, ליטעראַרישען געשמאַק. זי האָט פאַרפיינערט, אויסגעאיידלט און געריכטעט די יודישע מאַסען אויפן וועג פון אידעען און פאָרווירקלעכונג. אַ געוואַלדיק גרויסען אנטייל האָט די יודישע פרעסע גענומען אינם קאַמף פאַר די בירגערליכע און מענטשלעכע רעכט פון דעם יודישען קבוץ אין פוילען. זי האָט זיך אויך בעטייליגט אין דעם אויסערסט שווערען קאַמף פאַר די אויפלעבונגס-אידעאַלען פון יודישען פאָלק אין א"י. זי האָט געוואַכט איבער די אינטערעסען פון וועלט-יודנטום. געמוטיקט אין מאָמענטען פון דעפּרעסיע, געשטאַרקט און באַפעסטיגט, געמאַכט שטימונג און בעאיינפלוסט.

דוכט זיך, אַז ביי קיין אומה ולשון האָט די צייטונג נישט אַזאַ גרויסע השפעה ווי ביי אונז יודען. הגם, די „זיבעטע מלוכה" איז אַלמעכטיק און באַווייזט איהר ווירקונג אינערהאַלב יעדער געזעלשאַפט. דאָך אָבער איז די באַציהונג פונם יוד. געדרוקטען וואָרט פון תמיד אָן געווען אַ ספּעציעלע, שטענדיק באַהויכט מיט אַ געוויסען יראת הכבוד און געאַכטעט. אַלע פירער פון ציוניזם שטאַמען פון דער פרעסע. הערצל, דער גלענצענדיגער ווינער פעליעטאָניסט, איז געוואָרען אַ שעפער פון פּאָליטישען ציוניזם. מאַקס נאָרדוי, דער ג י י ס ט ר י י כ ע ר שריפטשטעלער איז געוואָרען יודישער פאָלקס-טריבון. נ ח ו ם סאָקאָלאָוו, דער מייסטער פון העבּרעאישען און יודישען וואָרט, איז געווען אַ ערשטקלאַסיגער ציוניסטישער פירער. נישט אין קיין קלענער מאָס האָט צו דער אַנערקענונג פון די דאָזיגע גרויסע אינדיווידואַליטעטען געווירקט די פרעסע, אין וועלכער זיי האָבען זיך בעטייליגט.

די גאָלדענע קייט פון ריינער און געלייטערטער אידעען - זשורנאַליסטיק האָט זיך געצויגען ביז די לעצטע צייטען. אין די סאַמע לעצטע צענדליגער יאָהרען האָט זיך אָבער אַ וואַקל געטוהן אין דעם דאָזיגען מלכות. זשורנאַליסט צו זיין איז שוין מעהר נישט קיין מיסיע, עפּעס אַ ענין פון הויכער, עטישער ווערט. ס'האָבען זיך צופעליק אָדער בכוונה אריינבעקומען אין דעם זשורנאַליסטישען וועלט מענטשען, וואָס האָבען קיין שום פאַרבאַרייטונג נישט צו זייער אַרבעט, מענטשען, וואָס האָבען בחסד עלעבויגען זיך אריינגעשלייכט אין פאַרשידענע רעדאַקציעס און פירען אַ וועלט מיט מענטשען ביי די קעפּ.

אַמבּולסטסטען קומט די דאָזיגע טרויעריגע דערשיינונג צום אויסדרוק אין דער פּראָווינצער יודישער פרעסע. עס ווימעלט ממש פון אויגנשטעכעדיגער עם - הארצות און גראָביונגערישקייט. מענטשען, וועלכע האָבן געזעלשאַפטלעך נישט געפּאַקט און נישט געמאָזעלט האָבען זיך צוגעכאַפּט צו דער קאַריטע און גיבען ארויס צייטונגען. ווען די פּאָסט ברענגט יעדען שבת דעם פּראָווינצער טשאָלענט פון כלערליי נישט-דערבאַקענע און נישט-געיוירענע מעדנים, כאַפּט ממש אָן אַ גרויל. לויט דער כמות איז עס אַ דערגרייכונג. כמעט יעדע שטאָט אין פוילען האָט זיך איר פּרעסע-אָרגאַן און נישט איין עיר וואָס איז געבענטשט געוואָרען פון רבונו של עולם מיט צוויי און אַמאָל מיט דריי און נאָך מעהר אויך. אָבער אינהאַלטלעך (זעלבסטפערשטענדלעך, אַז אויך אין דעם כלל זענען פאַראַן עטליכע געציילטע אויסנאַמען) — וואָס פאַר אַ אָרעמקייט, וואָס פאַר אַ דלות. וואָס פאַר אַ חרפּה!

וואָלט מען שוין געקאַנט מוותר זיין אויפן אינהאַלט אויך, ווען די פאָרם וואָלט געווען אַ לייטישע, ווען די שפּראַך וואָלט געהאַט אַ מענטשליכע צורה, ווען כאָטש דער אויסלייג אין אַ געגעבענעם בלאַט זאָל זיין איינהייטלעך. אַן עסטעטישען אויסזעהן, אַן הענט און אַן פיס, — און מען איז מזכה אַ שטאָט מיט אַן „אָרגאַן", וואָס איז אויסגעפילט רובו ככולו מיט מאַטעריאַל, וואָס די שער ליפערט און וואָס מען באָרגט זיך אויך איינער ביים אַנדערן אַזוי אומברחמנותדיק גזלניש, אַז אַ שרעק נעמט אַרום אַ מענטש מיט דעם מינימאַלסטען זשור-זשורנאַליסטישען חוש.

די פּראָווינצער יודישע פרעסע איז געוואָרען הפקר. כל דכפין — וועמען ס'גלוסט זיך נאָר גיט אַרויס אַ צייטונג. מעג ער האָבען נעכטען געווען אַ פּשוטער בייגעל-בעקער — פערוואָרפט ער די לאָפּאַטע און נעמט זיך צו דער פּען. די דאָזיגע פּען שפּעקולירט אויפ'ן לעזער'ס אונוויסען און טינטעלט אויף וואָס די וועלט שטעהט, בראָקט אריין אַ ב י ס ע ל אויסלענדישע רייד, אַז עולם זאָל מיינען מי יודע, וואָס פאַר נסתר-טאַלאַנט איז דאָ נתגלה געוואָרען. מען שניידט פעליעטאָנען, יורידישע נייעסען, ווירטשאַפטליכע ידיעות, אַז עס נעהט אַ דויך און פרייטאָג דערשיינט אַ צייטונג — גלייך מיט אַלע אַנדערע.

דער ערשטער צוזאַמענפאַהר פון דער יודישער פּראָווינצער פרעסע אין פוילען, וועלכער איז פאָרגעקומען מיט עטליכע יאָהר צוריק לויט דער איניציאַטיוו און ביי דער מיטווירקונג פון פון דער יטאַ-לייטונג, האָט גענומען שטעלונג צו דער דאָזיגער הפקרות. אָרגאַניזאַציאָנעל איז אָבער דערפון גאָרנישט ארויס. דער שרייבער פון די שורות האָט מיט אַ יאָהר צוריק אָנגעקניפּט אַ קאָנטאַקט מיט עטליכע רעדאַקציעס פון ערנסטע פּראָווינצער יודישע אויסגאַבעס כדי געמיינזאַם זיך צו בעראַטען געגען דעם אונווירדיגען אָנוווקס אויפ'ן אָרגאַניזם פון דער יודישער פרעסע. ליידער האָבען זיך די אַלע בעמיאונגען, טראָץ דער צושטימונג פון אַלע, נישט איינגעגעבען און קיין פּעולה נישט געבראַכט.

די איניציאַטיוו פון דער קראָקאָווער „פּאָסט" איז ווערט בעגריסט צו ווערען. אַ שוץ-פערבאַנד פאַר דער יודישער פּראָווינצער פרעסע מוז געשאַפען ווערן. ווייל עס קאָן אַזוי ווייטער נישט זיין. נישט דאָ איז דאָס אָרט פונאַנדערצוּוויקלען די פּלאַטפאָרם פון דער געפּלאַנטער קאָנפערענץ. איינס מוז אָבער שוין אין סאַמע אָנהויב אַקצענטירט ווערען, אַז אַזאַ פערבאַנד וועט פאָדערען פון אַ אַרויסגעבער פון אַ יודישער צייטונג לכל הפּחות דאָס זעלבע, וואָס פון אַ זעצער — נישט מעהר אָבער אויך נישט ווייניגער:

אַ רעדאַקטאָר פון אַ יודישער צייטונג דאַרף על כל פּנים קענען יודיש — דאָס דאַרף זיין דער מינימום פאָדערונג פון דעם דאָזיגען שוץ-פערבאַנד לגבי איהרע צוקונפטיגע מיטגלידער!

ליידער צו אַזאַ מדרגה האָבען אונז דערפיהרט די כל המינים אַנאַלפאַבעטען, וועלכע האַלטען, אַז זשורנאַליסטיק איז איז נישט קיין צעך, וואו כדי זיך אריינצובעקומען מוזן מען קענען די מלאָכה!.

י. מ. בידערמאַן

• • •

אויף דעם צוזאַמענפאַהר פון דער פּראָווינצער פרעסע, וועגען וועלכען עס רעדט דער ה' בידערמאַן — איז געווען אונזער רעדאַקטאָר ה' מאיר הערץ. ער איז געווען איינער פון דער איניציאַטיוו-גרופּע, וואָס איז בעשטאַנען חוץ איהם, אויך פון די ה"ה י. לאַזאַר, (רעד. פון דער כעלמער שטימע") און ה' שפּיגעלמאַן (רעד. פון דער „זאַגלעמביער צייטונג") שוין מיט 4 יאָהר צוריק האָט אַ קליינע גרופּע פון די פּראָווינצער רעדאַקטאָרען פערשטאַנען די נויטווענדיגקייט אריינצוברענגען אַ שטיקל אָרדנונג אינם הפקרות, וואָס האָט בעהערשט דאָס פּרעסע - וועזען אויף דער פּראָווינץ און צו דעם צוועק גערופען קיין וואַרשא אַ צוזאַמענפאָהר, כדי געמיינזאַם זיך דורכצושמועסען און צו בעראַטען זיך מכח אַ גאַנצע רייהע ענינים.

פערשטעהט זיך, אַז די עיקר-אויפגאַבע איז געווען פון צוזאַמענפאָהר צו בעהאַנדלען ריין - רעדאַקציאָנעלע פראַגען. עס זענען אָבער אויך נישט אונטערשעצט געוואָרען די אַדמיניסטראַציע - ענינים, וועלכע זענען דאַן בעזונדערס אַרומגערעדט געוואָרען און זיך אַרויסגעוויזען פאַר אַ וויכטיגען באַשטאַנד-טייל פון דער פּראָווינצער-פרעסע.

ס'איז יעצט איבעריג איבערצוחזר'ען אַלץ בפרטיות, וועגען וואָס מ'האָט דעמאָלט דעבאַטירט. גענוג איז, אַז ס'זענען אָנגענומען געוואָרען אַ רייהע וויכטיגע תקנות און ס'איז געשאַפען געוואָרען ביי דעם יט"א אַ סטאַבילע ביוראָ וואָס זאָל פערבינדען און קאָנסאָלידירען אַלע יודישע צייטונגען אויף דער פּראָווינץ, זייענדיג גלייכצייטיג דער אַנווייזער און רעגולאַטאָר אין פערשידענע היגזיכטען.

אַלס לייטער פון ביוראָ איז אויסגעוועהלט געוואָרען פריינד י. לאַזאַר, וועלכער האָט זיך דאַן בעזעצט אין וואַרשא, אָבער ס'האָט נישט געדויערט לאַנג און ה' לאַזאַר איז געצליך אַנטשוויגען געוואָרען. דאָס ביוראָ איז געווען טעטיג בס"ה אַ פּאָר וואָכען, אָבער דורך אָט דער קורצער צייט האָט זיך גענוג געלאָזט באַמערקען די נוצליכקייט פון אַזאַ פעראייניגטער פרעסע-קערפּערשאַפט.

ביז היינט ווייסן מיר נישט די סיבה פאַרוואָס פריינד לאַזאַר, דער ערשטער איניציאַטאָר פון צוזאַמענפאָהר, איז שטיל געוואָרן און מעהר נישט געלאָזט הערען פון זיך.

מיט דריי יאָהר שפּעטער, ד"ה מיט אַ יאָהר צוריק (ווי דער ה' בידערמאַן שרייבט) האָט זיך די זעלבע רעדאַקציע געווענדעט צו אינז מיט אַ פאָרשלאָג ווידער צונויפצירופען אַזאַ פרעסע קאָנפערענץ קיין וואַרשא. מיר האָבען תיכף געענטפערט, אַז אדרבא, ואדרבא, מיר זענען גרייט, אָבער זינט דאַן האָבען מיר קיין ענטפער נישט באַקומען. און אויב דער ה' בידערמאַן שטרעבט ווייטער צו אַזאַ קאָנפערענץ, זאָגען מיר נישט אָב אונזער מיטהילף און דריקען אויס אונזער גרייטקייט צו מיטאַרבייט. עס האָבען זיך ווירקליך אָנגעזאַמעלט פיעל אָנגעוועהטאָגטע פּראַגען דורך דער צייט, וואָס בעטען זיך אַ לעזונג.

אַדרבא, זאָל דער ה' בידערמאַן אָנהויבען און ער וועט נישט בלייבען פערייינזאַמט אין זיין רוף.

און אויב די „פּאָסט" וויל זיין דער בעל-מתחיל פון דער דורך איר געפּלאַנטער קאָנפערענץ, איז מהיכי תיתא. זי וועט בעקומען די זעלבע אונטערשטיצונג פון אונזער זייט. אויף דער קאָנפערענץ וועט זי בדרך אגב געוואָהר ווערען פון געוויסע מכשולים, אין וועלכע זי איז נישט געווען נזהר און געלאָזט זיך פערפיהרען פון ראַפינירטע שווינדלער, וועלכע האָבען זיך צוגעטשעפּעט צום זשורנאַליזם. פאַר דער „פּאָסט" וועט זיין די קאָנפערענץ אַ תיקון.

מאיר הערץ.

„וועסט איהם זעהן נאך תחיית-המתים"

צום אנדענק פון מיין פאטער
— דעם בן-גדולים.

און דער יוד הקדוש האט זיך גענומען גדייסטן אין וועג — אהין, אהין (דארט פון וואנען מען קומט ערשט צוריק נאך תחית-המתים).

פריהער איז א „בשורה" אנגעקומען, אז דער ניי-שטעטער רב ר' יעקב לייביש איז נפטר געווארען. די דאזיגע ידיעה האט שוין אויף פשיסכא א וואלקען אנגעווארפען. דער עולם איז עפעס געפלעפט געווארען. מ'האט געוואוסט, אז פאר א פאר וואכען איז געווען דא דער ניי-שטעטער רב און געהאט א טיפען שמועס מיט'ן יוד אונטער פיער אויגען.

אבער די, וואס זענען הינטער דער טהיר געשטאנען האבען געהערט, ווי מען שמועסט דארט וועגען יענער וועלט און ווי ביידע אמפערען זיך ווער ס'זאל פריהער אהינגעהן.

ר' יאנקעלע ראדזימינער האט זיך בעהאלטען הינטער דער שאנק פון ספרים און מיט אנ'איינגעהאלטענעם אטעם מ'זאל נישט דערפיהלען, אז אין שטוב איז נאך א לעבעדיגער פערהאן, — האט ער מיט השתוממות אויפגעכאפט יעדעס ארויסגעזאגטע ווארט, וואס איז געפאלען פון ביידעס מיילער ווי א צעהעלטער מעטעאר, וואס אט צעבלישטשעט ער זיך ביז פערבלענדעניש און אט ווערט ער באלד פערלאשען און ווערט פערפאלען אין נאך א געדיכטערע פינסטערניש.

ר' יאנקעלע ראדזימינער איז אויך נישט געווען אבי-ווער. ער איז געווען פון דער חבריא, פון דער לייב-גוואַרדיע און ער האט געקענט אליין אוועקשמועסען א טאג מיט א נאכט פון היכלע עולמות און אויפהויבען זיך מעלה מעלה אין דער וועלט פון לויטער סודות, רמזים און אריבערהיפען אין דער לופטען פון איין קבלה-לייטער אויף דער צווייטער. אין פשיסכא האט מען געוואוסט דערפון. מ'האט איהם געקענט און דערפאר האט איחם דער עולם פשוט מיט כוח אריינגעשטופט ער זאל זיך בעהאלטען פריהער אונטער'ן בעט צי הינטער דער שאנק, איידער ר' יעקב לייביש געהט אריין.

ר' יאנקעלע ראדזימינער האט געפאלגט. ער איז אליין אויך געווען נייגעריג צו הערען, וואס מ'וועט דארט רעדען. אבער ער האט קיין סך נישט פערשטאנען. ער איז געווען קליין פאר'ן גרויסען שמועס, וואס איז אנגעגאנגען צווישען יוד מיט'ן ניי-שטעטער רב. ר' יאנקעלע האט געהאט א חשד, אז דער יוד ליגענדיג אויפ'ן קראנקען בעט וועט ער מסמיך זיין דעם ניי-שטעטער רב, ר' יעקב לייביש'ן, אלס נאכפאלגער, אלס יורש פון דער פשיסכער רבי'שאפט. דעם זעלבען פערדאכט האבען אויך געהאט די איבריגע תלמידים, ווי בונם, מענדעל, פייוועלע גריצער, ר' יצחק ווארקער און זיי האבען טאקע אויך מפציר געווען ר' יאנקעלע ראדזימינער ער זאל זיך לאזען אריינשארען פון עולם, כדי צוכאפען א ווארט, אבער ר' יאנקעלע האט גארנישט געהערט פון אזעלכע זאכען. מ'האט גארנישט גערעדט פון דער וועלט. ער האט אויפגעצאפעלט פון יעדער ליכטיגער ענטפלעקונג, אבער ער האט ווייט נישט געקענט מיטגעהן מיט'ן געדאנק. האלבע ווערטער האט ער פערשטאנען און דאס איבריגע נישט.

זיי וואלטען נאך לענגער געשמועסט. אבער אין מיטען האט זיך אנגערופען ר' יעקב לייביש:

— ס'וועט שוין זיין גענוג, רבי, מ'הערט אונז אונטער; וועלען מיר שוין דעם שמועס פערענדיגען אויף יענער וועלט — און ער האט זיך אויפגעשטעלט צו געזעגענען זיך מיט'ן יוד.

דא האט ר' יאנקעלע ראדזימינער געזעהן ווי דער יוד שטרענגט זיך אן מיט אלע כחות און שפרינגט אראב פון בעט און בעגלייט ר' יעקב לייביש'ען ביז צו דער טהיר. ר' יעקב לייביש'ען איז דאס געווען א פלא און ביי דער טהיר שטעהענדיג, האט ער געפרעגט דעם יוד, וואס ער איז זיך מטריח און טהוט איהם אן אזא כבוד, וואס ער איז נישט ווערט.

אויף דעם האט איהם דער יוד געענטפערט, אז ער איז איצט מקיים א מצוה — די מצוה פון הלוית-המת.

ר' יעקב לייביש איז געווארען בלאס און לאנג זיך געזעגענט מיט'ן יוד, ווי ער וואלט זיך נישט געקענט שיידען מיט איהם.

דאס אלץ האט דערנאך דערצעהלט פאר'ן עולם ר' יאנקעלע ראדזימינער. חוץ דעם האט דער עולם נאך דער פטירה פון ניי-שטעטער רב זיך דערמאנט, ווי ארויסגעהענדיג פון יוד, האט ר' יעקב לייביש געוואונשען בונם'ען מזל-טוב.

פון דעם אלעם געזעהענדען און געהערטען האט דער עולם ארויסגעדרונגען, אז צווישען ביידע, צווישען יוד מיט'ן ניי-שטעטער רב, שטעהט א פעסטער בונד; אז איינער איז בעהאפטען מיט'ן צווייטען איז דעריבער נישט קיין וואונדער געווען וואס באלד נאך דער פטירה פון ר' יעקב לייביש'ען האט דער פשיסכער עולם א ציטער געטהון. ער האט געזעהן אין דעם אנ'אנזאג, אז די רייה קומט באלד אויפ'ן יוד און פאר'ן בלויזען דמיון האט זיך ביי יעדען איינעם הענד און פיס געווארפען.

כאטש ר' יעקב לייביש איז געווען בעליבט ביי אלע צוליב זיין טייערע, לויטערע און גוטע נשמה, אין וועלכער דער חוזה מ'לובלין האט זיך נאך געשפיגעלט — דאך האט א טייל ווי פערגעסען פון איהם אויס שרעקליכע מורא פאר'ן יוד'ס לעבען. אט די האבען כמעט נישט געשפירט, אז ר' יעקב לייביש איז אוועק פון דער וועלט. געוויען אבער אזעלכע, וואס ביי זיי איז דער וועהטאג געווען גאר גרויס, ווייל זיי האבען געגלויבט ווי-באלד דער ניי-שטעטער רב וואלט געלעבט, וואלט אויך דעם יוד'ס לעבען נישט געווען בחזקת סכנה — האבען דאך אזוי ביידע איבערגעשמועסט צווישען זיך, אז איינער וועט געהן פריהער און דער צווייטער שפעטער.

און איצט, אז דער ערשטער איז שוין נישטא איז דאך טאקע נישט גוט. ס'איז ביטער, ס'איז חושך. ווי אזוי ראטעווען מען דעם יוד?

די חסידים זענען ארומגעלאפען ווי משוגע. ווער שמועסט אז דער יוד איז געווארען וואס א טאג אלץ שוואכער און האט שוין גארנישט געקענט אראבגעהן פון בעט — דא איז שוין אין פשיסכא באמת געווארען פינסטער און גליטשיג.

ס'האט אפילו געדויערט א צייט פון דער פטירה פון ניי-שטעטער רב ביז דער הסתלקות פון יוד-הקדוש, אבער אין פשיסכא האט שוין געהערשט אונרוהיגקייט און א שרעק. יעדען טאג, וואס איז דורך בשלום, האט מען אבגעטעמט. אז ס'איז געקומען אין דער פריה, האט מען געוואלט אז עס זאל שוין זיין נאכט; אז ס'איז צוגעפאלען די נאכט האט מען נאך מעהר געצאפעלט און געבעטען, אז ס'זאל שוין ווערען טאג. מ'האט אליין נישט געוואוסט, וואס מ'וויל? מ'האט געקוקט אין אלע זייטען. מען האט געשמעקט אין אלע ווינקלען. מ'האט געקוקט אין הימעל און מיט פרעגענדיגע בליקען, ווי מען וואלט זיך געווענדעט אהין מיט דער פראגע: צי וועט טאקע אזוי געשעהן, צי איז טאקע אזוי נגזר געווארען מן השמים און, צי ברויך מען טאקע אזוי נויטיג האבען אויבען דעם יוד, אונזער רבי'ן? אפשר שפעטער? אפשר נאך אין א פאר יאהר ארום?

די יודען האבען זיך געבעטען רחמים ביים הימעל:

— לאזט איהם אונז איבער, האט רחמנות, שענקט איהם ס'לעבען, ווייל אין זיין לעבען הענגען-אן אזוי פיעל יודישע לעבענס.

ס'זענען געווען טעג, ווען דער יוד אליין, ליגענדיג אויף זיין בעטעל אנגעצעהרטער מיט א פנים, וואס די מראה פאסט זיך שוין נישט צו קיין מענשליכען גוף, — האט א האלב-דרימלענדיגער געשעפטשעט מיט די בלאהע, געסטאיעטע ליפען: יעקב לייביש, יעקב לייביש, נו, וואס הערט מען? ביזט טאקע געקומען נאך מיר, איז שוין טאקע מיין צייט? — און דער יוד האט אויסגעשטרעקט די הענד, ווי ער וואלט טאקע געמיינט דערמיט צו-זאגען: נעהם מיך.

צווישען די חסידים איז געווארען א בהלה. מ'איז געלאפען אהער. חסידים זענען געלאפען אין בית-מדרש אריין תהלים זאגען. א טייל זענען אוועקגעלאפען קיין ניי-שטאט אויפ'ן קבר פון ר' יעקב לייביש. דארט האבען זיי געטראפען דעם קליינעם איטשעלע, וואס איז געזעסען אריבערגעבויגען מיט א משניות און זיך געשאקעלט צוקאפענס פון זיין טאטען און געלערענט כליפענדיג און וויינענדיג. ווען ער האט דערזעהן די כאפטע חסידים פון פשיסכא און דערהערט, וואס זיי רעדען אריין אין זיין טאטענ'ס קבר, אז ער, ר' יעקב לייביש, דער געוועזענער ניי-שטעטער רב, זאל צו רוהה-לאזען דעם יוד-הקדוש און זיך מעהר נישט בעווייזען צו איהם דופענדיג און מאהנענדיג איהם אהין, אהין... ווען דאס קליינע יונגעל איטשעלע, דער גרויסער עילוי און חריף האט דאס דערהערט האט ער אנידערגעווארפען דאס אפענע משניות אויפ'ן קבר פון זיין טאטע, זיך אויפגעשטעלט פלינק און דער גאנצער קליינער גרויס, פערשטעקט די צארטע, ווייסע הענדטלעך אין גארטעל אריין, פערבויגען דאס רבני'שע קאפעל אין א זייט און פון זיין יונג העלזעלע האבען זיך גענומען שיטען בייזע ווערטער, אבער זיי האבען געקלונגען ווי זילבערנע טרעלען. איטשעלע איז געווען בייז, ער האט גערעדט מיט כעס. אבער זיין אנגענעהם קול'כעל האט די בייזע טענער אויסגעזונגען מיט אזא טעם, אז כאטש ער האט געזידעלט די חסידים, זענען זיי אויף איהם נישט בייז געווארען. אדרבה, זיי איז איז אויך געפעלען דער קליינער און זיי האבען איהם שיער נישט אויפגעגעסען פאר זיין זיסקייט און בע'חנ'טקייט.

איטשעלע האט זיך אבגערעכענט מיט די חסידים און ארויסגעוויזען זיין בייזקייט:

— א העזה און א חרפה צו קומען אויף מיין טאטענס קבר און אים פערדרעהען א קאפ, אז ער זאל צורוה-לאזען דעם יוד הקדוש! ווען האט מיין גוטער טאטע ביים לעבען פערטשעפיעט? מיין טאטע איז פריה פון דער וועלט געגאנגען, כדי ער זאל נישט איבערלעבען דעם יוד הקדוש. ער האט אויף דעם תעניתים געפאסט, ביז ער האט אויסגע'פועלט, אז אין הימעל זאל מען אים די יאהרען צונעהמען און עס אוועקגעבען דעם יוד. און איצט קומט איהר צו געהן און שרייט אריין אין מיין טאטענס קבר, ער זאל אים צורוהה-לאזען? די חברותא אין פשיסכא האט געמיינט, אז מיין טאטע לאקערט אויף דער ירושה, אבער זיי האבען א טעות געהאט. מיין טאטע האט מיט'ן לעבען פערשפילט און נישט געוואלט קיין רבי ווערען, כאטש ער איז געווען דער תלמיד מובהק פון דעם רבי'ן פון לובלין. און כאטש די חסידים האבען אים אזוי ליב געהאט און זיך נישט איין מאהל פערקוקט אויף איהם... איהר זאלט נישט אזוי רעדען צו מיין טאטען! אראב זאלט איהר געהן פון דאנען!—

און איטשעלע איז שיער נישט געווארען ווילד און גענומען בעווארפען די חסידים מיט שטיקער בלאטע. ער איז אבער באלד געקומען צו זיך און האט די הענד, פולע מיט זאמד און בלאטע, אראבגעלאזט. און אז ווי זענען לעדיג געווארען האט ער געכאפט ביידע פאלעס פונ'ם אויסגעריבענעם קאפאטקעלע און זיך מיט זיי אויסגעריבען די אויגען, אין וועלכע ס'זענען געשטאנען פערעלדיגע טרעהרען. דאס קליינע יונגעל האט געוואלט צוימען דעם אינערליכען אויפברויז, אבער נישט געקאנט. ער איז געווען אינגאנצען צעוועהטאגט און צעלעכצערט פון יסורים. איטשעלע איז אוועקגעפאלען אויפ'ן טאטענס קבר און, אריינגראבענדיג דעם קאפ אין דעם משניות, וואס איז נאך פון פריהער געווען אין טרעהרען צעווייקט, האט ער אנגעהויבען אזוי צו העשען און צו וויינען, אז אלע האבען געמיינט, אז דאס קינד ענטגעהט און וועט בלייבען דא אויפן פאטער'ס קבר. מ'האט איהם איבערגעבעטען, געוואלט איינגעהמען, די חסידים האבען איהם פשוט געקושט, אבער דער קליינער איטשעלע האט גארנישט געפיהלט און געלערענט דעם משניות מיט א א יאמערליך קול, אז מ'האט געמיינט, אז דאס קינד איז אראב פון זינען. ערשט ווען די חסידים האבען איהם געזאגט, אז זיי וועלען איהם מיטנעמען צום יוד, האט ער זיך קוים אביסל בערוהיגט און א העשעדיגען, א זיפצענדיגען, א גענוג נאך פערוויינטען, האבען די חסידים איהם אוועקגעטראגען אויף די פלייצעס צו דער מוטער. זיי האבען א'הם אזוי-ארום אהיימגענארט, ווייל זיי האבען געוואוסט, אז די מוטער וועט נישט ערלויבען, מ'זאל איהם ביי איהר צונעהמען און אוועקפירען קיין פשיסכא. ס'איז טאקי אזוי געווען און די חסידים זענען תיכף אוועקגעפאהרען קיין פשיסכא אהן איטשעלע'ן.

אויפ'ן וועג קיין פשיסכא האט זיך די חסידים אויסגעוויזען, ווי זיי זעהען שוועבען דעם נפטר-געווארענעם ניי-שטאדטער רב ר' יעקב לייבוש. זיי וואלטען געשוואוירען, אז דאס איז ער, אז ער לויפט דארט נישט ווייט איבער די פעלדער, טאקי פון פשיסכא. זיי האבען נעטייטעלט מיט די פינגער, אבער איידער וואס ווען האבען זיך די חסידים גענומען אראבשיטען פון דער פוהר און געפאלען אונטער די רעדער. דער פויער, וואס איז געפאהרען מיט דער פוהר, איז געבליבען אויסער זיך און זיך איבערגע'צלמ'ט דריי מאל:

— אליא באגא, צא טא יעסטז אלך איז אין ארדנונג. דער וועג איז גוט, די פערד געהען גלייך — וואס זשע איז דאס? וואס איז מיט אייך, חסידים, געשעהן, וואס איהר האט אייך פלוצלינג אראבגעקוילערט?

דער פויער האט צוריק ארויפגעזעצט די חסידים אויף דער פוהר, אבער אנשטאט צופאהרען קיין פשיסכא — האבען די חסידים איהם געהייסען צוריק אויסדרעהען דעם דישעל און פערקירעווען קיין ניי-שטאדט. דער פויער האט נישט פערשטאנען וואס דאס איז, אבער אז די חסידים האבען איהם געזאגט, אז זיי וועלען איהם בעצאהלען פאר א דאפעלטער נסיעה, איז ער בעשטאנען, נישט געמאכט קיין קרומע מינע און אפילו מעהר נישט איבערגעפרעגט, פארוואס זיי זענען אראבגעפאלען, טראכטענדיג ביי זיך: א קשיא אויף חסידאקעס, וואס זיי קאן אלץ איינפאלען! וואס ארט עס מיך? בעצאהלען בעצאהלען זיי! איז וואס ארט עס מיך? — און דער פויער האט א שמיץ-געטוהן די פערד און אויסגעדרעהט די פוהר קיין ניי-שטאדט.

און די חסידים זענען ספעציעל צוריקגעפאהרען נאך דעם קליינעם איטשעלע, וועמען זיי האבען אבגענארט און נישט מיטגענומען קיין פשיסכא. זיי האבען איצט גרויס חרטה געהאט, ווייל זיי וואלטען ווידעראמאל געשוואוירען, אז ר' יעקב-לייביש איז צוגעלאפען צו דער פוהר און געשריגען אויף זיי, פארוואס זיי האבען זיין איטשעלע'ן נישט מיטגענומען. אין זייערע אויערען קלינגען נאך די שטראף-רייד, מיט וועלכע ר' יעקב-לייביש האט זיי גע-מוסר'ט, אז חסידים טארען קיין ליגען נישט זאגען און אבנארען — אוודאי נישט, מעג זיין אפילו א קינד. די חסידים האבען זיך טאקע דערשראקען פאר אים און זענען דעריבער אראבגעפאלען פון דער פוהר.

ווען די חסידים זענען געקומען קיין ניי-שטאדט, איז זיי איטשעלע ערשט רעכט בעפאלען און געזאגט צו זיי די זעלבע ווערטער, וואס די חסידים האבען געהערט אויפן וועג, פון זיין געשטארבענעם טאטען: אז זיי זענען ליגנערס, און, אז קיין ליגנערס טארען חסידים נישט זיין. אפילו א קינד טאר מען אויך נישט אבנארען, כדי עס זאל זיך נישט אבלערנען צו ווערן א רמאי.

— א מערכה — האט איטשעלע זיי אריינגעזאגט — איהר האט אנגעטראפען אויף מיר. איטשעלע וואלט זיך נישט אבגעלערענט פון אייך קיין רמאות. אבער איהר טארט עס נישט טהון. מ'טאר נישט זאגען קיין ליגען און מען טאר נישט אבנארען. אויף אייך איז ריכטיג געזאגט געווארען דער „מדבר שקר תרחק". ווייל איהר האט אייך געוואלט דערווייטערן און אנטלויפען קיין פשיסכא — האט איהר מיך אבגענארט און געזאגט א שקר!—

די חסידים האבען אים איבערגעבעטען, אבער די מוטער האט נישט געוואלט איינשטימען צו לאזען איהם פאהרען מיט זיי. ערשט ווען זיי האבען איהר דערצעהלט, וואס מיט זיי האט געטראפען אויפן וועג, איז זי בעשטאנען און אליין געהאלפען אויפזעצען איטשעלע'ן אויף דער פוהר.

אויפ'ן וועג האט איטשעלע זיך אומגעקוקט אין אלע זייטען און געפרעגט די חסידים: וואו איז מיין טאטע, פארוואס זעה איך אים נישט?

— דער טאטע האט שוין געמוזט צוריקגעהן קיין פשיסכא, וועסטו איהם אפשר דארטען טרעפען, — האבען די חסידים געענטפערט און אליין אויך געגלויבט אין זייערע ווערטער...

אז מ'איז געקומען קיין פשיסכא האט זיך דער יוד מחיה געווען מיט איטשעלע'ן. ער האט דאס קינד געהאלזט און געקושט און געדאנקט די חסידים, וואס זיי האבען איחם אהערגעבראכט.

— ס'איז דאך דאס קינד פון מיין טייערן חבר יעקב-לייבוש. איטשעלע, דו ווייסט נישט וואס פאר א גרויסען טאטען דו האסט געהאט — האט דער יוד געטוליעט דאס קינד צו זיין הארץ. איטשעלע האט געווארפען די אויגען אומעטום און געזוכט זיין טאטען. און ווען ער האט איהם נישט געזעהען, האט ער געפרעגט דעם יוד:

— רבי, ס'איז אמת, אז מיין טאטע איז דא פארהאן?

— ווי פאלסטו אויס, איטשעלע? דיין טאטע לעבט דאך נישט שוין לאנג! ווער האט דיר דאס געזאגט?

ווען די חסידים האבען דערצעהלט, אז זיי האבען געזעהן ארומשוועבען דעם טאטען אויפן וועג צווישען ניי-שטאדט און פשיסכא — האט ער געענטפערט.

— ס'האט זיך זיי בלויז געדאכטען קינד מיינס, — האט דער יוד איינגענומען איטשעלע'ן, גלעטענדיג איהם איבער'ן שענעם שטערען... און אליין איז דער יוד נאך בלאסער געווארען. ער האט געפיבערט אונטער'ן איבערבעט, פליסטערענדיג מיט די ליפען:

— יא. איטשעלע, וועסט איהם זעהן, דיין טאטען, אבער ערשט נאך תחית-מתים. דאס קאן געשעהן יעדען טאג. יעדען טאג קאן קומען משיח און דאן וועט געשעהן דאס נס פון תחית-המתים. הלוואי זאל איך זיך דערווארטען, אבער — כ'זעה נישט

און איטשעלע האט געהאלטען אפען מויל און אויערען און האט געשלונגען יעדעס ווארט. ער האט נישט בלויז געהערט נאר ממש געזעהן יעדעס ווארט מיט די אויגען...

2 זיהן געפונען דעם טוידט ביי דער אַרבייט אין די אויגען פון פאָטער.

דער פאָטער ווערט פעראורטיילט אויף 6 חדשים תפיסה.

אין דאָרף ראַגאָוו, נישט ווייט פון ראַדאָם, האָט דער דאָרטיגער איינוואוינער מיכאַל סענק געקויפט אַ הייזעל, וואָס ער האט בעשלאָסען פונאַנדערצונעמען און אויף דעם אָרט אויפצושטעלן אַ נייע כאַלופּע. צו דער אַרבייט האָט ער גענומען זיינע צוויי יונגע זיהן, דעם 15-יעהריגען וולאַדיסלאַוו און דעם 17-יעהריגען יאַן.

אין אַ געוויסען מאָמענט ווען די 2 זיהן האָבען זיך געפונען ביי דער אַרבייט איז אַראָפּגעפאַלען דער געמויער-טער קוימען און האָט צעשמעטערט די קעפּ פון די 2 יונגע אַרבייטער.

ביידע זיהן זענען אויפן אָרט גע-שטאָרבען און דער אומגליקליכער פאָ-טער איז צוגעצויגען געוואָרען צו גע-ריכטליכער פעראַנטוואָרטליכקייט, פאַר נישט אויסהיטען ביי דער אַרבייט פון אַ סכנה.

מיט עטליכע טעג צוריק האָט מיכאַל סענק פערנומען די בעשולדיגונג'ס-באַנק פון ראַדאָמער קרייז-געריכט, וואו ער האָט ערקלערט, אַז ער האָט גע-גלויבט, אַז עס וועט צו אַזאַ פּאַרפאַל נישט קומען און דעריבער האָט ער נישט פערזיכערט דאָס הייזעל ביים פונאַנדערלעגען עס.

עטליכע עדות האָבען פעסטגעשטעלט, אַז סענק איז שולדיג אין נישט פאַר-זיכטיגקייט, וואָס האָט גורם געווען דעם טויט פון זיינע ביידע זיהן.

מיכאַל סענק איז פעראורטיילט גע-וואָרען אויף 6 חדשים תפיסה מיט אָב-לעגען די שטראָף אויף 2 יאָהר.

אר.

ראַדאָם שיקט 15 עלעקטאָרען אין וואיעוואָדישען סענאַט-קאָלעגיע

פערגאַנגענעם זונטאָג זענען אין ראַ-דאָם פאָרגעקומען וואַהלען אויף סענאַט-עלעקטאָרען, וועלכע דאַרפען דעם 13-טען נאָוועמבער ה. י. אויף אַ זיצונג פון וואיעוואָדישען קאָלעגיום צוזאַמען מיט די געוועהלטע עלעקטאָרען פון אַנדערע שטעדט, אַרויסטראָגען 6 קאַנדידאַטען אויף סענאַטאָרען.

די גאַנצע שטאָדט איז געווען איינ-געטיילט אין 15 ראַיאָנען, פון וועלכע יעדער איינער האָט געשיקט אויפ'ן סמך פון דורכגעפיהרטע וואַהלען צו איין עלעקטאָר אין דעם וואַיעוואָדישען עלעקטאָרען-קאָלעגיע.

ווי עס ווערט אַמטליך מיטגעטיילט, האָט די וואַהל-פרעקווענץ פון די בע-רעכטיגטע צו סענאַט-וואַהלען דערגרייכט ביז 80 פּראָצ. אַ חוץ דעם האָט זיך ביים צעהלען די שטים-צעטלען כמעט אין אַלע ראַיאָנען אַרויסגעוויזען, אַז אַ גאַנץ היבשער פּראָצ. וועהלער האָבען אָפּגעגעבען ווייסע צעטלעך.

עס וועט גלייכצייטיג אינטערעסאַנט זיין איבערצוגעבען, אַז אויף די רשימות פון וואַהל-בערעכטיגטע צום סענאַט איז דער אַנטייל פון יודישע וועהלער אַ מיני-מאַלער.

אַזוי למשל איז אין די רשימה פון 1-טען וואַהל-ראַיאָן, וואָס איז אַמגע-דיכסטען בעוואוינט פון יודען, אריינ-געצויגען בערך 10 יודען אויף דער אַלגעמיינער צאָהל פון 117 וואַהל-בע-רעכטיגטע. אין די אַנדערע וואַהל-ראַ-יאָנען, גלויבען מיר איז דאָס זעלבע, אויב נישט ערגער.

דער קאַמף איז דער עיקר פאָרגע-קומען צווישען די אָזאָניסטען און סלאַ-וועק'ס אָנהענגער. דעריבער איז נישט אַזוי לייכט געווען צו קומען צו אַ הסכם וואָס שייך דעם אָפּקלויב פון די עלעק-טאָרען און מ'האָט עטליכע מאָהל גע-מוזט איבער'חזר'ען די אָפּשטימונג.

ענדליך האָט מען אויסגעקליבען 15 עלעקטאָרען און אַלס אַזעלכע האָבען די פּרעזעסען פון די ראַיאָן-זיצונגען זיי דערלאַנגט אומזיסטע באַהן-בילעטען קיין קעלץ אויף דער זיצונג פון דער וואַיע-וואָדישער קאָלעגיע.

צווישען די דאָזיגע 15 געוועהלטע עלעקטאָרען געפינט זיך נישט קיין איין יוד.

וועגען אָבצאָהל פאַר'ן שפּיטאָל.

די דירעקציע פון יודישען שפּיטאָל בעט די עטאַט-צאָהלער'ס, אַז די „סקלאַד-קע" פאַר'ן שפּיטאָל זאָלען זיי דירעקט איינצאָהלען אין ביוראָ פון שפּיטאָל. עווענטועל—דעם אינקאַסענט, וואָס וועט דורכ'ן שפּיטאָל בעפולמעכטיגט ווערען. אויפ'ן שפּיטאָל-אָבצאָהל איז נישט חל קיין סעקוועסטער פון שטייער-אַמט און דעריבער קענען די בעשטייערטע אָהן שום וואַקלעניש דעם טייל פאַר'ן שפּי-טאָל איינצאָהלען, ערפילענדיג דערביי גלייכצייטיג אַ גרויסע התחייבות צום יודישען שפּיטאָל, וועמענ'ס קיום עס דאַרף נוגע זיין יעדען איינעם.

דער 86-יעהריגער „אַדאַראַטאָר" רופט אויס אין געריכט:

60 הייזער האָב איך אָבגעקויפט, אָבער קיין שלום-בית האָב איך נישט געקענט אויפבויען

אויף טראָגוטטאַ 7 וואוינט פון יאָה-רען לאַנג דער בוי-אונטערנעמער דזשיקאָווסקי. ער איז שוין היינט אַ 86-יעהריגער זקן.

מיט אַ געוויסער צייט צוריק האָט זיך צו איהם און צו זיין ווייב מאַריאַ אַריינגעצויגען די פרוי וואַלעריאַ סאַ-מאַילוק, וועלכע איז פיעל יונגער פון זיין אייגענער פרוי. די אַלטע האָט עפּעס דערשנאַפּט, אַז איהר מאַן ווערט וואָס מעהר „מחותן" מיט דער פרוי סאַמאַי-לוק און זי האָט אָנגעהויבען פערדעכ-טיגען, אַז ער פעררעט זי מיט דער נייער סובלאָקאַטאָרקע. אויס אייפערזיכט האָט זי אָנגעהויבען פערביטערען איהר דאָס לעבען. אָבער דאָס אַלעס האָט נישט געהאָלפען, ווייל סאַמאַילוק האָט נישט געוואָלט נעמען דאָס פעקעל און געהן ווייטער.

אין אַ געוויסען טאָג זענען די שכנים געווען עדות פון אַנ'אַוואַנטורע אין דזשיקאָווסקי'ס וואָהנונג.

רזשיקאָווסקאַ האָט געהאַלטען אין איין שרייען, אַז סאַמאַילוק שלאָגט זי און זידעלט זי און דעריבער האָט זי באַלד וועגען דעם געמאָלדען דער פּאָליציי און האָט די פרוי סאַמאַילוק איינגע-קלאָגט אין געריכט.

דער פּראָצעס איז פאָרגעקומען אין שטאָדט-געריכט, וואו ס'איז אויפגע-טרעטען מיט סענסאַציאָנעלע ערקלערונ-גען דער „העלד" אַליין, דער אַלטיטשקער 86-יעהריגען דזשיקאָווסקי. ער האָט ער-קלערט, אַז די גאַנצע בעשולדיגונג איז אַנ'אויסגעטראַכטע געשיכטע, און, אַז דאָס אַלעס האָט זיין פרוי מאַריאַ אינסצעני-זירט אַלס נקמה אויף פרוי סאַמאַילוק אויס אייפערזיכט און עס האָט שוין געטראָפען, אַז האָבענדיג אַ חשד אַז ער פעררעט זי, האָט זיין אַלטע שוין 2 מאָהל איהם געוואָלט סמ'ען. דער אַלטער רופט אויס:

60 הייזער, האָב איך אין מיין לע-בען אויפגעבויט אין ראַדאָם, אָבער קיין שלום-בית צווישען מיין פרוי און מיר האָב איך נישט געקענט אויפבויען.

דאָס געריכט אַנערקענענדיג די אומ-שולד פון דער פרוי וואַלעריאַ סאַמאַי-לוק, האָט זי גענצליך בעפרייט. אר.

כדי צו פלעגען די שענקייט.

וועט די דעלעגאַטקע פון אוניווערסיטעט דע בוטע „צעריפ" אין פּאַריז, פרוי אָלימפּיאַ ראַסקאָשינאַ, זיך פערהאַלטען היינט פרייטאָג דעם 28 ה. ח. אין ראַ-דאָם און וועט אין האָטעל „זשימסקי" ער-טיילען אומזיסטע קאָסמעטישע עצות. די זעלביגע עצות וועט זי ערטיילען צו-מאָרגענס דעם 29 ה. ח. אין קעלץ אין האָטעל בריסטאָל. די דאָזיגע ידועה וועט לען געוויס אונזערע לעזערינס אויפנע-מען מיט צופרידענהייט.

י. ב. שטריימאַן

*

* *

דער ווינט האָט געגעבען אַ קלאַפּ אויפן טיש
און גערופען די וואָלקענס צוזאַמען –
אַז די ערד האָט געגעבען אַ ציטער ווי אַ פיש
און גענומען ביי די ראַנדען אָזש פלאַמען.

עס יאָגט דער אינסטינקט די טשאַפּליע אַוועק
דעם באָטשאַן, דער שוואַלב און דעם קוקו,
די כמאַרע האָט געגעבען דעם הימעל אַ פּאַרדעק
און באַקומען די קאָליר איצט פון אש-גראָ.

די פויערטע גראָבט קאַרטאָפעל שוין אויס
פויער שניידט ס'קרויט אָפּ דאָס לעצטע.
ס'ציטערט דער וואַלד – אַ ווילדע מימאָז
און ס'קלאָגט הויך ס'פעלד ס'איינגענעצטע.

קראָפּאַטווע באַהאַלט ס'קעפעל אַריין שוין אין סטויג
און ווינט טרייבט די פליגעל פון וויאַטראַק,
אויפ'ן פעלד האָט טרויעריק צעוואָיעט זיך די צויג
און ס'קוואַקען די קאַטשקעס פון טאַטראַק.

עולם — גולם?...

ווען מיט איייניגע וואָכען צוריק האָבען צוויי פּרעזעסען געפיהרט אויף די שפּאַלטען פון „ראַדאָמער קעלצער לעבען" אַ פּאָלעמיק, האָבען מיר, נישט אַריינגעהענדיג אין דער עצם מחלוקה זייערע, מיט צופרידענקייט געקענט פעסטשטעלען, אַז סיי די פּאָלעמיק-אַר-טיקלען פון ה' דען און סיי פון ה' מערין זענען געשריבען געוואָרען אינ-טעליגענט, מיט סטיל און מיט געדאַנק. אין דער הינזיכט האָט זיך דער ה' דען אַרויסגעוויזען אַלס מוסטער פון טאַקט. שטעלען מיר דאָס — הגם מיט פערשפּעטיגונג — אָביעקטיוו פעסט, און גייען איבער צו אַן אַנדער מין שריי-בער און שרייבעריי.

דאָ רעדען מיר וועגען אינזערע „שריי-בער", וואָס „שרייבען" אין אַ צייטונג, „פירען" אָן מיט דער עפענטליכער מיי-נונג, זאָגען אַ דעה הייסט עס, פער-לאַנגען האָנאָרען, אָן אַ שיער האָנאָרען און טיטולירען זיך רק „רעדאַקטאָר":

– רעדאַקטאָר קונע.

– רעדאַקטאָר לעמעל.

ווער-זשע זענען די דאָזיגע רע-דאַקטאָרען און ווי אַזוי שרייבען זיי?

אויף דער ערשטער פראַגע איז נישט וויכטיג קיין תשובה. לאָמיר אָננעמען, אַז זיי זענען גאָר וואַזשנע קלוגע קעפּ און סאָלידע לייט. זאָל זיין. (הלואי, וואָלט עס אמת געווען). אַנדערש איז מיט דער צווייטער פראַגע: ווי אַזוי שרייבען זיי, די דאָזיגע לייט.

מיר האָבען ערגיץ געלייענט, אַז גוט שרייבען באַשטייט אין דעם, מ'זאָל גוט פילען, גוט טראַכטען און גוט איבער-געבען. „אונזערע" זענען פון דעם אַלעם פּטור. ווער מיר טראַכטען, וואָס מיר פילען! מ'האַקט שטותים, מ'פּלוי-דערט און מען גראַפאָמאַנעוועט, אַז ס'גייט זיך אַ חלשות אָן.

איר ווילט פאַקטען? — אדרבא!

פון דעם באַרימטען „שווערן חפץ" וואָס דער „רעדאַקטאָר" ל. פ. האָט אַרויפגעלייגט א ו י ף ווייסענבערגס קבר האָט איהר מן-הסתם געלייענט. זאָגט-זשע: וואָס פאַר אַן אומזין ליגט עס אין דעם דאָזיגען „שווערען חפץ". און אַ צינד זייט מוחל און לייענט אי-בער דאָס יענעוואָכנדיגע לייד-אַרטיקל פונם זעלבען ל. פ. הייסען הייסט דאָס אַרטיקל: „לובלין דאַרף דינען פאַר אַ ביישפּיל". מיר וועלען עס באַלד ציטי-רען. דערווייל ווילט זיך ברענגען איי-ניגע כאַראַקטער-שטריכען פון דעם דאָזיגען ל. פ.

ער האָט אַ טבע צו קריכען הויך. צו הויכע מענשען, צו הויכע טעמעס און אַזוי קריכענדיג באַקומט ער אַ קאָפּ-שווינדל און הויבט אָן צו פּלאַפּלען, אַז איינס צום צענטען קומט נישט. איז אָט, אין דעם אויבענדערמאָנטען לייד-אַרטיקל צעשרייבט זיך ל. פ. וועגען לובלינער פּרץ-פאָלקס-הויז. אַ טעמע וואָס אַן אמת אַ נישט-קשהדיגע, אַ הויכע. לייענט זיך דאָרטען אין דעם אַרטיקל כהאי לישנא: „און מיר זע-נען אויך אין דער זעלבער מיינונג, אַז דאָס היינטיגע לובלינער יודישע דור, וועט זיך נישט האָבען וואָס צו שעמען, דאָס יודישע לובלין פרייט זיך און די פרייד איז אַ פּאַרדינטע, ווייל דאָס יו-דישע לובלין האָט אויסגעהאַלטען דעם עגזאַמען".

וויפיעל מאָל „יודישע", וויפיעל מאָל „לובלין" און וויפיעל מאָל גראַפאָמאַניע!

אַ צינד ווייטער: „עטליכע דרייסיג טויזענט יודישע נפשות ציילט ראַדאָם. אַ גרויסער טייל פון די זענען פאָלקס-מענשען, וועלכע ווילען נישט אָדער האָבען נישט קיין צוטריט צו די גע-ציילטע געזעלשאַפטליכע לאָקאַלען, אָן שוואונג, אָן ספּעציפישער קולטורעלער טעטיקייט אין אַ גרעסערן פאַרנעם".

איהר זענט עפּעס אַ מבין אויפן: אָהן שוואונג און ספּעציפישער קולטורעלער טעטיגקייט פון די לאָקאַלען!

וואו קומען די ריבן אין דעם זאַק?

אין דעם זעלבען לייד-אַרטיקל איז פאַרהאַן נאָך אַ „גאָלדענער" זאַץ: „צי געפינט זיך אין אונזער שטאָט אַ גע-זעלשאַפטליכע פאָלקס-שולע, זאָל זיין מיט יודיש אַלס אונטעריכט שפּראַך אָדער העברעאיש".

זאָל זיין מיט יודיש אָדער מיט העב-רעאיש איז דער טייטש, אַז אייגענטליך דאַרף זיין אין אַ יודישע פאָלקס-שולע די כינעזישע, אָדער טערקישע אונטער-ריכטס-שפּראַך, נור באין-ברירה איז דער „רעדאַקטאָר" מסכים, אַז ס'קען זיין יודיש אָדער העברעאיש. פיין צו-נויפגעסטריגעוועט. איך וואָלט ראַטען דעם הער ל. פ., אַז אַנשטאָט פון אויבן-אַראָפּ, זאָל ער זיינע „אַרטיקלען" שריי-בען פון אונטען-אַרויף, צוריק... צוריק... ווייל ביז ער קומט אַראָפּ אונטען שווינדעלט שוין גוט אין קאָפּ און די גאַנצע אַרבעט ווערט אוועקגעהרגט. אַזוי זעהט אויס דער „רעדאַקטאָר" הגדול והגבור. ערגער איז מיטן קלע-נערען רעדאַקטאָר, מיטן ה' סמבטיון. טאַקי נאָר אַ סמבטיון קען שליידערען מיט אַזעלכע שטותים. ציטירען זיין לעצטע „אַרבעט" פון פאַראַכטאָגען פריי-טאָג: „אָפּגעהוליעט אַ יום-טוב" — איז נישט כדאי. איר האָט דאָרטען אַ קנויל פון נאַרישקייטען, געדאַנקלאָזיגקייט און באַנאַליטעט, אַז... בררררר!

אויף אַ צווייט אָרט אין זעלבען נו-מער, אין דער רעצענזיע „אַבי מ'זעהט זיך" שרייבט דער זעלבער סמבטיון, נאָר אונטער דער פירמע „יאָטעפּ": „דאָס וויכטיגסטע איז, וואָס די שפּראַך איז אַן אַמוזאַנטע, וואָס עס שאָקירט נישט, עס לאָזט זיך הערן".

צו דער דאָזיגער ציטאַט קענען מיר צוגעבען, אַז נישט נאָר, וואָס אַזאַ שריי-בעכץ שאָקירט און לאָזט זיך נישט הע-רען, נור עס איז אפילו נישט אַמוזאַנט.

וואָלט דער ה' יאָטעף פערשטאַנען, אַז שפּראַך אַלס שפּראַך איז נאָך נישט אַמוזאַנט, אַז ערשט מיט דער הילף פון שפּראַך שאַפט מען אַמוזאַנטע זאַכן – דאַן, דאַן וואָלט ער פאַרשפּאָרט צו בעהאַלטען זיך אונטער פּסעוודאָנימען...

און אָט מיט אַזאַ „סחורה" קומען עס די ביידע קונע-לעמל-רעדאַקטאָרען. אָן שום אימתא דציבורא, אָן מורא פאַר דער עפענטליכער קריטיק און אָן חרפּה פאַר זיך אַליין און שרייבען טפּשות, טפּשות, טופּשות.

צי מיינען זיי באמת, אַז דער עולם איז טאַקע אַ גולם!?

צי מיינען די „לייזערעפּ'ס" און די „יאָטעפּ'ס", די דאָזיגע מישטיינסגעזאָג-טע וואָרטפּירער, וואָס קענען קיין גלייך-וואָרט נישט אויפשרייבען, אַז ס'איז הפקר אַ וועלט?

זאַבוד בראַט! שלאָגט אייך בעסער אַרויס דאָס שרייבעכץ פון קאָפּ.

אַז מ'קאָן נישט – נעמט מען זיך נישט אונטער.

פערשטאַנען!?...

נ. האַלצמאַן.

יוד. פרוי געוואלט בעקומען א בראנפען-קאנצעסיע
און האט בעקומען 8 חדשים תפיסה.

די אייגענטימערין פון א שידלאוצער רעסטאראן חיה גוטהיים האט געוואלט בעקומען א קאנצעסיע אויף בראנפען און צו דעם צוועק האט זי אין מאנא־פאל און אין אקציז־אמט אריינגעשיקט צוויי ביטעס, אונטערשרייבענדיג זיך נישט מיט דעם איינענעם נאמען, נאר פון איהר בעקאנטע עמיליע יאווארסקא.

ווען מען איז דאס דערגאנגען האט מען די אידישע רעסטאראטארקע צו געצויגען צו געריכטליכע פעראנטווארטליכקייט.

דער פראצעס איז פארגעקומען איז ראדאמער קרייז־געריכט.

די בעשולדיקטע איז זיך בלויז מודה, אז זי האט איינמאהל אונטערגעשריבען די יאווארסקי'ן, גלויבענדיג, אז אויף דעם אופן וועט זי שנעלער בעקומען די קאנצעסיע.

א רייהע עדות ווי אויך די גראפאלאגישע עקספערטיזע האט בעוויזען, אז די בעשולדיגטע האט צוויי מאהל גע־פעלשט דעם אונטערשריפט פון עמיליא יאווארסקא.

גוטהיים איז פערטיידיקט געווארען דורך דעם אדוואקאטען־אפליקאנט אור־באנאווסקי.

דאס געריכט האט חיה גוטהיים פער־אורטיילט אויף 8 חדשים תפיסה, אפ־לייגענדיג איחר די שטראף אויף 2 יאהר.

דער גרויסער ערפאלג פון דער פרוי קאפלאן.
קאמוניקאט.

אין די ראמען פון דער טראדיציא־נעלער „הגלילה"־אקציע פון ק. ק. ל. אין ראדאם, איז פארגעקומען דעם פער־גאנגענעם שבת א רעפעראט פון דער פרוי אסתר קאפלאן, וועלכע ווײלט אין אין ראדאם אין צוזאמענהאנג מיט דער אויבענדערמאנטער אקציע. דער רעפע־ראט איז אדורך מיט אונגעהויערען ער־פאלג; הונדערטער מענטשען האבען פארפילט דעם זאל פון טעאטער „ראזי־מאיטאשטשי" און פיל הונדערטער האבען געשטורעמט די איינגאנגען און נישט נעקענט זיך אריינקריגען צוליב מאנגעל אין פלאץ. דער גאנצער זאל איז געווען אונטערן רושם פון דער פרוי קאפלאנס בעגייסטערענדע ווער־טער. דאסמאל איז זי איבערגעשטיגען זיך אליין. ביי פיל מענטשען האבען זיך בעוויזען טרערען אין די אויגען ווען זי האט געשילדערט די קאפיטלען פון טעראר און יודישע גבורה אין א"י. ס'איז צו באדויערן די האלטונג פון די רעוויזיאניסטען, וועלכע האבען זיך גע־מאכט פאר א טראדיציע צו שטערען יעטוועדער ציוניסטישע פעראנשטאלטונג. די ארטיגע רעוויזיאניסטישע טוער באדארפען זיך ערנסט באטראכטען, צי אזא האנדלונג איז ריכטיק. כדאי צו באסאגען, אז די פרוי קאפלאן איז אבסאלוט נישט אנגעפאלען וועלכע ס'איז פארטיי אדער גרופע. די טומלערייען פון די רעוויזיאניסטען האבען ארויסגערופען פיל פארדרוס ביי די פערזאמעלטע צו־הערער.

אין די ערשטע צוויי טעג פון דער אקציע האבען פיל פארלעך דעקלארירט זייער אנטייל אויפן גלעזל טיי, וואס איז איינגעארדענט געווארן שבת צו־נאכטס. די אקציע ווערט ווייטער פארגעזעצט.

די טעג איז ערשינען דער יאר־בע־ריכט פון דער טעטיגקייט פון דער ארטיגער ק. ק. ל. קאמיסיע. דאס ער־שטע ארט אין די זאמלונגען פארנעמט די ציוניסטישע ארגאניזאציע מיט דער סומע פון 1788,15 זל. דאס 2־טע ארט „וויזא" מיט דער סומע פון 874,50 זל. דאס 3־טע ארט די ציונים „ב" (וועלט־פערבאנד) מיט דער סומע פון 846,26 זל.

צווישען די רעגולערע פושקע־צאלער איז כדאי צו בעצייכנען די פערזאנען פערזאנען פון אדוו. פעניגשטיין, דאנ־ציגער יהודא, צמח מרדכי, גאלדבערג אהרן. ד"ר לעווין, וואקשלאג, דיר. הורוויץ, דר. פאסטמאן. ראזענבערג י. מ. און ראטענבערג ב.

די אויבענדערמאנטע האבען זיך היי־יאהר אויסגעצייכענט אין די הרקה־אבצאלען.

די אלגעמיינע הכנסה באטרעפט אויפן יאר תרצ"ח — 7864,84 זל.

ר' אברהם יצחק האלצקענער ז"ל

אין שטעטל גלאוואטשאוו (ראדאמער אומגעגענד) איז די טעג געשטארבען דער עלטסטער און אנגעזעהענסטער בעל־הבית ר' אברהם יצחק האלצקענער ז"ל. דער דאזיגער יוד, אויסער וואס ער איז געווען אמאהל דער גרעסטער עושר אין שטעטל, איז ער אויך געווען א תלמיד־חכם און א בעל מידות. ער איז יאהרען־לאנג געווען ראש־הקהל און גע'שמ'ט אלס דער קלוגסטער יוד אין יענע קאנטען. ער איז געווען געשעצט פון דער גאנצער בעפעלקערונג, פון דער יודישער און אויך פון דער קריסטליכער. פון גאנצען שטעטל איז מען געקומען צו איהם זיך עצות האל־טען און זיין יעדעס ווארט איז ביי אלע זעהר חשוב געווען. אפילו פון דער פרעמד פלעגט מען קומען צו איהם זיך שואל־עצה זיין. ער האט יעדען עהרליך געדיענט מיט זיינע קלוגע עצות, ארויסווייזענדיג א פאטערליכע בעציהונג צו יעדען, וואס האט זיך צו איהם געווענדעט.

דאס שטעטעל האט פשוט מיט איהם שטאלצירט. זיין הדרת פנים האט ביי אלעמען געוועקט גרויס דרך־ארץ.

ווען די מלחמה איז אויסגעבראכען האבען איהם די רוסען גענומען פאר א זאקלאדניק, ווייל ער איז געווען דער חשוב'סטער יוד פון גאנצען שטעטל. זיי האבען איהם אוועקגעפיהרט, צוזאמען מיט נאך אנדערע אנגעזעהענע יודישע ערוב'ניקעס, אין טיעף רוסלאנד. דאס שטעטל האט דאס זעהר בעדויערט און ווען ער איז צוריקגעקומען איז דארט געווען א גרויסע שמחה. ביז די לעצטע טעג פון זיין לעבען איז דאס שטעטעל געווען צו איהם שטארק צוגעבונדען און ארויסגעוויזען צו איהם גרויס ליב־שאפט. נאך זיין טויט האט איהם בע־וויינט דאס גאנצע שטעטל.

ר' אברהם האלצקענער איז אלט גע־ווען 80 יאהר און איבערגעלאזט זיהן, טעכטער, אייניקלעך און אור־אייניקלעך.

כבוד זיין אנדענקען.

תנצבה.

50 דאלאר פון ראדאמער רעליעף אין ניו-יארק.

די ה"ה משה רובינשטיין און סט. קוראווער האבען דערהאלטען א ידיעה פון ניו־יארק, אז דער פעראייניגטער ראדאמער רעליעף האט ארויסגעשיקט 50 דאלאר. אין בריעף ווערט אנגעוויזן 25 דאלאר פאר'ן חינוך־ילדים און 25 דאלאר פארן קימפעטארען־פעראיין.

בירגער!

בשעת די לעצטע פאליטישע געשעה־נישען האבען מיר בעוויזען פאר די וועלט, אז אין היסטארישע מאמענטען זענען מיר אימשטאנד צו שטעהן ארעם ביי ארעם, שטרעבענדיג אין געמיינזא־מען אנשטרענגונג צו דער גרויסקייט פון אונזער פאטערלאנד.

בירגער! די דאזיגע גרויסקייט מוזען מיר נישט נאר דערהאלטען, נאר אויך פערשטארקען. די דאזיגע גרויסקייט שטיצט זיך נישט נאר אויף דעם מי־ליטערישען כח, נאר אויך אויף שטארקע ווירטשאפטליכע יסודות.

די פערשטארקונג פון אט די יסודות ווי: די אגרי־קולטור, אינדוסטריע און האנדווערקער - ווארשטאטען, האנדעל, וואס דאס אלעס קען בעשעפטיגען אלע פעהיגע הענד — דאס זענען די אויפ־גאבען וועלכע שטעהען נאך פאר אונז.

צו רעאליזירען די דאזיגע אויפגא־בען, איז נויטיג קאפיטאל, נישט דער אויסלענדישער קאפיטאל, נאר דער היי־מישער, וועלכער ענטשטעהט דורך אר־בייט און אבשפארונג פון דער פוילישער געזעלשאפט, די גראשען'ס און גילדען'ס געזאמעלטע אין די אבשפארונג'ס־קאסעס.

לויט דעם ביז איצטיגען מנהג וועלען מיר היינט פייערען

„דעם יום־טוב פון אבשפארונג"

אין דעם טאג מוז פאר אלעמען קלאר ווערען אז אבשפארונג איז נישט קיין שלאג־ווארט, נאר א לעבעדיגער אמת, וואס איז נישט קיין פריווילעגיע פון רייכע מענשען און געזעלשאפטען, נאר א טאג־טעגליכער חוב פון ארבייט'ס־מענשען.

אבשפארונג פיהרט צום וואויל פון יחידים און צו דער ווירטשאפטליכער גרויסקייט פון פעלקער. זאל דעריבער יעדער איינער טראגען זיין אבגעשפאר־טען גראשען אין די אבשפארונג'ס־קאסעס.

די לעצטע געשעהענישען האבען איבערצייגט אפילו די אומגלויביגע, אז די קאמונאלע אבשפארונג'ס־קאסעס גי־בען די זיכערסטע לאקאטע פון קאפי־טאל.

אלע קאסעס אהן אויסנאם האבען אויף דעם פערלאנג פון זייערע קליענ־טען אויסגעצאהלט די פייען (ווקלאדען) נישט פערפיהרענדיג דעם צוטרוי פון די אבשפארער.

היינט דעם 30 ד. מ. קערען זיך אום די קאפיטאלען אין די קאסעס מאסענ־האפט, פאר'ן נוצען פון זייערע אייגענ־טימער און פאר דעם גאנצען לאנד.

בירגער! דורך דויערהאפטיגען שפא־רען לאמיר פערגרעסערען דעם אייגע־נעם וואויל און לאמיר פערדאפלען די היימישע קאפיטאלען אין פראדוקטיווען דיענסט פאר דער מלוכה.

דער פערבאנד פון די קאמונאלע אב־שפארונג'ס־קאסעס (ק.ק.א.) אין פוילען

מקיים פסק געווען מיט א שטעקען.

דער געוועזענער אנגעשטעלטער פון דער „עזרה" לייזער פישמאן איז שוין עטליכע מאהל עפענטליך אנגעפאלען מיט מיאוסע זלזולים אויפ'ן בעקאנטען געזעלשאפטליכען טוער מרדכי לענגער, אריינמישענדיג אויך דעם ה' לענגער'ס פערשטארבענעם פאטער. פישמאנס אונ־דערהערטער ארויסטריט אויף א מענשן מיט א ריינעם נאמען און מיט גרויסע פערדינסטען פארן היגען בית־יתומים, האט ארויסגערופען גרויסע אויפרעגונג ביים ה' לענגערס פיעל פריינד און בעקאנטע, וועלכע האבען פערלאנגט פון ה' לענגער ער זאל דעם אנפאלער ווי געהעריג אבענטפערען. דער ה' לענגער דאגעגען האט געהאלטען פאר אנ'אומ'כבוד אריינצולאזען זיך מיט אזא איינעם אין א וועלכער ס'איז פא־לעמיק, איינזעהענדיג, אז דא וועט בע־סער העלפען א שטעקען. ער האט משמעות געהאלטען פונם שפריכווארט, אז „דער הינד איז ווערט דעם שטעקען" — און טרעפענדיג יענע וואך פישמא־נען אויף דער גאס, האט ה' לענגער נאך א ווערטער־אויסטויש, איהם מקיים פסק געווען מיט א שטעקען.

שפענדונגען פאר'ן יודישען שפיטאל.

די דירעקציע פון יוד'שען שפיטאל טיילט מיט וועגען פאלגענדע שפענדונ־גען פארן שפיטאל:

פרוי בלימה ראטענבערג האט גע־שאנקען 50 זל. יאנאס קירשענבוים 50 זל. ה' שלמה כמיעלאוש 50 זל. ה' יאנאס רובינשטיין 5 מעטער קוילען.

די פרעזעסאווא י. דען האט געשאנ־קען פארן שפיטאל א ניי־מאשין.

די דירעקציע דריקט אויס די דער־מאנטע שפענדער א הערצליכען דאנק.

Nowoczesne żyrandole
otrzymasz tylko
w firmie
«ELEKTRO»
właściciel L. Bergajzen
Radom, ul. Żeromskiego 14

ŻĄDAJCIE TYLKO „RIKSZA" GUM..? JEDWABNE

Jesienią, zimą, wiosną czy latem, pij zawsze tylko
Z DZWONKIEM HERBATĘ!

נאכן טויט פון א גרויסען נפטר.

עס ווערט געבראנגט ערגיץ אין א ספר... אז: „פערהאן זענען נשמות וואס געהען ארום אויף דער וועלט, טהוען אלע מענשליכע טהואונגען, אבער פיהלען זיך נישט בעהעפט מיט די וועלט. זיי זענען אבגעזונדערטע, פרעמדע, דרעהען זיך ארום מיט א וועהטאג פאר'ן גע־פעלשטען אמת, וואס מאכט זיי נאך איינזאמער. זיי געהערען צום עולם האצילות אט די שטילע חכמים, וואס זעלטען הארכט מען זיך צו צו זייערע ווערטער, נישט בעגרייפענדיג זייער טרוימערישקייט, זייער נישטא'איגקייט. אבער אין דער אמת'ן בענקען די מענשען נאך א שענער ערהאבענעם לעבען האט די ארומיגע פערשטעהען נישט, אדער ווילען נישט פערשטעהן" —

ר' הענעך שו"ב ז"ל וואס איז נפטר געווארען, איז געווען פון דעם סוג

א פאר ווערטער

מענשען, וואס מ'קען זאגען, אז ער איז געווען א נישט פערשטאנענער, פון קיינעם. א יוד, א גרויסער מופלג אין אלע עניני־תורה, א יוד אזוי צו זאגען פון אלטען שנים — האט ער אבער געהאט א חוש פאר אנדערע ענינים! ענינים וואס שטעהען ברומה של עולם. ער האט זיי אויף זיין שטייגער גע־פיהלט, און איבערגעלעבט. — — —

עס דערמאנט זיך מיט יאהרען צוריק ווען דער שרייבער פון די שורות איז נאך געווען א יונג־טרוימעריש בחור'ל, און די וועלט מיט איהרע סתירות, האבען פערוואונדערט, דערשיטערט. דעמאלס, אין די זומערדיגע פארטאגען, וואס האבען געאטעמט מיט שטילקייט און פרישער טוי האט זיך נאך גע־פערלעט אויף די נאסע גראזען — האב איך געטראפען ר' הענעכ'ן שטענדיג מיט א ספר אין די הענט בלאנדזשען איבער'ן אלטען גארטען און אויף די ברייטע, פעלדער ארום. מיר האבען זיך צעשמועסט, און א היתקרבות, א משפחה'דיגע האט אנגעהאלטען די אלע אלע יאהרען ביז זיין פלוצלינגדיגע פטירה.

ער האט דעמאלט אויף זיין שטייגער מיר אויסגעטייטשט די וועלט מיט איהרע סתירות, בעקלאגט זיך אויף די ע נ ג־ק יי ט ארום איהם, אויף די ק ל יי נ־ל י כ ק יי ט ע ן וואס זענען א י ה ם דערווידער געווען, אנגעוויזען אויף די ווערימלעך וואס האבען אין פארטאג געפויזעט, אין די וויכע זאמדען, און געזאגט: „אט זיי האבען א ציעל, פא־מעליך געהען זיי, און דער מענש! וואס איז זיין געאייל, זיין פערהארעוועטקייט און לויפען? פ א ר ו ו א ס פערטראכט ער זיך נישט און זאגט גענוג! ווייל ס'איז דא עפעס אנדערש אויסער דאס טאג־טעגליכע"

ער האט ליעב געהאט די נאטור, און געפרובט צו דערקלערען איהר סודות'דיגקייט. טיילמאל האט זיך מיר געדוכטען, אז אין זיינע רייד קלינגען אפ שפינאזע'ס פאנטאאיסטישע בליקען— אבער בעווארענט זיך, אז דאס אלץ קומט ביי איהם פון א טיפען גלויבען.

ער האט ממש מיט א נאאיוועז גלויבען געגלויבט, אז דאס שלעכט'ס, די רשעות פון די וועלט קען מען אפ־שטופען מיט איידעלע מיטלען אהן מלחמות, און געגלויבט, אז ווען די איי־דעלע וועלט־גייסטער ווי ראלאן, ראבינ־דראנאט־טאגארע און אנדערע פון די חסידי־אומות־העולם וואלטען זיך צו־נויפגעפאהרען און געשטורעמט קעגען בארבאריזם וואלט די וועלט זיך צוגע־הערט און געהארכט. ער האט געגלויבט אין דעם ריינעם מענטשליכען געפיהל וואס שלומערט ביי יעדען און עס ארויסגערופען ביי די גאר פשוט'ע עמך־מענשען ווען ער האט שטענדיג אונטערגעטראגען זיין גוט־מארגען. און קריסטען האבען שוין געוואוסט וועגען דעם „גוטען ראבין" וואס מאדליעט זיך אלע טאג אויף די פעלדער. און געקוקט אויף אים מיט ליבע.

ס'איז שווער ביים געדאנק, אז מ'וועט שוין מעהר נישט זעען אט דעם לעצטען מאהיקאנער פון אמאליגען חסידות פון סאסובער שנים, וואס האט זיך אויסגעדרוקט אין ליבע, הארצי־קייט, צום פשוטן ארעמען דערשלאגע־נעם פאלקס־מענש.

מ. גוטהערץ

דאס לעבען אין קעלץ.

ס'וואָלט כּדאי געווען אַ טראַכט צו טוהן...

מעגליך, אַז דער ענין איז נאָך אַ פריהצייטיגער און מען דאַרף נאָך אָבוואַרטען מיט פאָרשלאָגען. מעגליך אויך, אַז ס'איז גאָרנישט אַזוי בעצייטענס, ווי מען מיינט. ס'גייט נעמליך וועגען די קינפטיגע שטאָדט־ראַט־וואַלען אין קעלץ. לויט טייל ידיעות זאָלען זיי פאָרקומען ערשט אין די ערשטע חדשים פון נייעם יאָר, לויט אַ ידיעה ווידער פון אַ געוויסער פרעסע־אַגענטור זאָל עס שוין געשעהן אין די נעכסטע וואָכען. איןביידע פאַלען לוינט יעדענפאַלס שוין אַ טראַכט צו טהון.

דער מוסר־השכּל פון די וואַהלען צום היינטיגען קעלצער שטאָדט־ראַט איז אַ קלאָרער און פיעל־זאָגענדער, אַז מען דאַרף דוכט זיך נישט פערלירן וועגען דעם קיין סך ווערטער. דאָס יודישע קעלץ געפונט זיך זינט יענער צייט אין אַזאַ פאַטאַלען צושטאַנד, אַז מען פיהלט עס פשוט אויף יעדען טריט און שריט. דאָס גאַנצע געזעלשאַפטליכע לעבען איז פון יענער צייט אָן געוואָרען פאַראַליזירט. דאָס יודישע כלל־טהוערײַ האָט פערלוירען דעם גלאַנץ. די יודישע אינטערעסען האָבען זינט עטליכע יאָהר נישט קיין פערטיידיגער אויפ'ן פאָרום פון שטאָדט־ראַט און מאַגיסטראַט און צו דעם אַלעם איז צומאָהל נישט פערהאַן קיין איין־און־איינציגער פאָרשטעהער פון דער יודישער בעפעלקערונג אין אַזאַ עיר ואם ווי קעלץ. קוים אַ מאָמענט פון אינטערווענץ אָדער אַ מאָמענט פון רעפּרעזענטאַנץ, בלייבען דאַן די קעלצער יודען כצאן בלי רועה. אַזעלכע פאַלען זענען די לעצטע יאָהרען געווען געגוג געגוג און געגוג.

אויב דאָס האָט נאָך געקאָנט געדולדעט ווערען ביז היינט, איז שוין אָבער געקומען די העכסטע צייט אַ סוף צו מאַכען צו אַזאַ צושטאַנד. עס איז אַ קאָלעקטיווער זעלבסטמאָרד, ווען אַ ציבור פון העכער 20 טויזענד יודען לעבט ווי אַ צעפלאַשעטע סטאַדע און טראַכט נישט וועגען אַ שווערע מינוס, וואָס קאָן חלילה קומען.

ביז איצט האָט נאָך געקאָנט אַנגעהן דאָס לוקסוס־שפּיל פון בענקעל־זיכערײַ און בענקעל־כאַפּערײַ. מיר געדענקען נאָך די שרעקליכע סצענעס, ווען צוליב חוצפּה פון געוויסע פאַרשוינען איז נישט צושטאַנד געקומען דער איינהייטליכער יודישער בלאָק ביי די לעצטע שטאָדט־ראַט־וואַהלען. ס'לאָזט זיך נישט גלויבען, אַז אַזעלכע זאַכען זאָלען זיך נאָכאַמאָל קענען איבער'חזר'ען. אין יעצטיגען מאָמענט מוז די יודישע בעפעלקערונג אין קעלץ אַרויס צו די וואַהלען מיט אַ איינהייטליכע ליסטע. דאָס וועט קודם־כּל זיין אַ רעהאַבּיליטאַציע פאַר דער לייכטזיניגקייט ביי די לעצטע וואַהלען.

שוין איצט זאָגען מיר, שוין איצט דאַרף געטראַכט ווערען וועגן דעם. ערנסטע און פעראַנטוואָרטליכע מענשען, מענשען מיט פעהיגקייטען און פערשטאַנד מוזען שוין איצט זאָרגען וועגען דאָזיגען העכסט־וויכטיגען ענין.

די יודישע געזעלשאַפט אין קעלץ איז נישט אַזוי אָרים אין פעהיגע מענשען. זיי זענען פערהאַן. אָבער ליידער שטעהען זיי אין אַ זייט. נישט וויכטיג זענען יעצט די סבּות. קאָן זיין, אַז די אומריינע אַטמאָספערע, וועלכע איז געשאַפען געוואָרען דורך די פּסעוודאָ־כלל־טהוער האָט אָפּגעשטויסען די דאָזיגע מענשען און ס'קאָן אויך געמאָלט זיין, אַז אַפילו איצט וועלען יענע אונגעבעטענע „פּערזאָרגער" ווידער קומען און פּרובּען כאַפּען מאַנדאַטען. ס'וואָלט דעריבּער כּדאי געווען שוין בעצייטענ'ס צו וואָרנען די דאָזיגע פאַרשוינען זיי זאָלען נישט חלומ'ען אַפילו וועגען דעם, זיי זאָלען נישט וואַגען אַפילו צו קומען מיט אַזעלכע חוצפּה'דיגע פערלאַנגען.

עס מוז בעצייטענ'ס געשאַפען ווערען אַזאַ אַטמאָספערע, אַז אַזעלכע זאַכען זאָלען בכלל זיין אונדענקבּאַר. דער יעניגער חוצפּה'ניק וואָס וועט פּרובּען ברעכען דעם איינהייטליכען יודישען פראָנט וועט מוזען אַנטרעפען אויף פעראַכטונג און שנאה, אַז עס וועט זיך אי ה ם אויפהערען פערגלוסטען צו בענקלעך...

אָט וועגען דעם דאַרף מען שוין בעצייטענ'ס טראַכטען אונאָבּהענגיג ווען די וואַהלען זאָלען פאָרקומען, צי אין די נעכסטע וואָכען, אָדער אין די נעכסטע חדשים.

וועלען מיר זיין ווי געהעריג פאָרגעבּרייט, וועלען מיר פערשפּאָרען אַזעלכע טרויעריגע טיורפּריזען, אַז אַ קיבּוץ פון העכער 20 טויזענד יודען זאָל בלייבען אָהן אַ רעפּרעזענטאַנץ אין דער שטאָדט־פערוואַלטונג.

א. ספרא

בעסטיאַלישער אַנפאַל אויף אַ יוד. פאַמיליע אין ביאַלאַגאָן.

דאָס שטעדטיל ביעלאַגאָן וואָס ליגט פינף קילאָמעטער הינטער קעלץ, איז דעם לעצטען זונטאָג אין דער פרי אויפגעציטערט געוואָרן פון דעם דרייסטען בעסטיאַלישען אַנפאַל, וואָס איז אויסגעפיהרט געוואָרען אויפ'ן דאָרטיגען איינוואוינער, דעם עטליכע זיבּעציגיעהריגען זקן ה' משה קרישטאַל, און אויף זיין פרוי. די פּרטים זענען פאָלגענדע:

שבת שפּעט ביינאַכט איז אין וואָהנונג פון קרישטאַל'ן אַריינגעקומען אַ פערדעכטיגער פאַרשוין און מיט אַן אייזען אָנגעהויבּען שלאָגען קרישטאַל'ן. דער בעפאַלענער האָט געוואָלט געבען געלד און זיך ראַטעווען ס'לעבען, אָבער דער אָנפאַלער האָט נישט געוואָלט דערפון הערען, און דעם אַלטען זקן און אויך זיין אַלטע פרוי געשלאָגן אונאויפהערליך. ווען זיי האָבען זיך געפונען אין אַ בעוואוסטלאָזען צושטאַנד, איז דער אָנפאַלער נעלם געוואָרען.

דערוויסענדיג זיך וועגען דאָזיגען בעסטיאַלישען אָנפאַל איז דאָס גאַנצע שטעדטיל צוזאַמען מיט די קריסטליכע שכנים געשטראָמט צו דער וואָהנונג פון פאָרפאַל. ס'איז באַלד פון קעלץ אַרויסגעפאָהרען אַ קאָמיסיע פון אויספאָרשונג'ס ריכטער, פאָליציי־מאַכט און דאָקטוירים. קרישטאַל האָט זיך געפונען אין אַ בעוואוסטלאָזען צושטאַנד. די פרוי איז יאָ געלונגען צוריקצוקעהרען צום בעוואוסטזיין אָבער אויך איהר צושטאַנד איז אַ שווערער. ס'ווערט געפיהרט אַ שטרענגע אויספאָרשונג און מען רעכענט צו כאַפּען דעם אָנפאַלער.

ווי מען הערט זאָל דאָס זיין אַ נקמה־אַקט אויף קרישטאַל'ן, פאָרן עדות זאָגען געגען אַ גרופּע קוילען־גנבים.

דער דרייסטער אָנפאַל האָט אין דער גאַנצער אומגעגענד געמאַכט אַ דערדריקענדען רושם.

נישט קוקענדיג אויף די ענערגישע מעדיצינישע הילף איז דאָך נישט געלונגען צו דערהאַלטען דעם זקן ר' משה קרישטאַל ביים לעבען און ביי שווערע יסורים האָט ער אויסגעהויכט זיין נשמה, מיטוואָך. אין זעלבּען טאָג איז אויך פאָרגעקומען די לויה.

„רעוואָלוציע" אין סאָקאָלאָווער שטיבּל
מ'פערקויפט אַן'אתרוג־פּושקע

די חסידים פון סאָקאָלאָווער שטיבּל האָבען היי־יעהריגען סוכּות „פאַרגעסען" זיך איינצוהאַנדלען אַן'אתרוג. זיי האָבען דעריבער געשיקט אַ דעלעגאַציע צום בעקאַנטען מוכר ספרים ר' משה מענדיל וואַלדמאַן, ר'זאָל זיי באָרגען אויף יו"ט זיין אתרוג. ר' משה־מענדיל האָט ווי דאָס געוואָלט צוליב טוהן נאָר פאַר 10 זל. באין ברירה האָבען זיי בעשטאַנען, אָבער ווען ס'איז געקומען הושענה־רבה, האָבען זיי פערכאַפּט דעם אתרוג מיט די זילבערנע פּושקע, פערלאַנגענדיג צוריק די 10 זל. און אויך אַ קנס האָט ער געמוזט ברענגען אַ זאַק חמשים, אַלס משכּון, אַז נאָך יו"ט וועט ער מיט די סאָקאָלאָווער חסידים ערלעדיגען פרידליך און ערשט דערנאָך בעקומען די פּושקע.

די דאָזיגע געשיכטע ווערט נאָך איצט אַרומגערעדט איבּעראַל.

איבּערגעלאָזט אַ „משכּון".

פרוי שאַרעק (נייע־וועלט 19) האָט געמאָלדען דער פּאָליציי דאָס צו איהר אין וואוינונג איז געקומען אַן'אונבּעקאַנטע קריסטין, און אויסנוצענדיג איר נישט אַנוועזענהייט איבּערגעלאָזט אַ קינד פון 8 טאָג און אָבּגעצויגען.

אָבּגערופען דעם פּאָפּולערען צוג קיין וואַרשא.

צוליב די קליינע צאָהל רעפלעקטאַנטען אויפ'ן פּאָפּולערען צוג קיין וואַרשא איז דער צוג אָבּגעריפען געוואָרען; דאָגעגען איז זונטאָג אָבּגעפאָהרען אַן'אויטאָ מיט „ספּאָרט־קיביצער" אויפ'ן מלוכה־מעטש צווישען פּוילען — נאָרוועגיען, קיין וואַרשא.

נייע אימפּרעזע פון „קלוב טאָוואַזשיסקי".

דער קעלצער „קלוב טאָוואַזשיסקי" גרייט־צו אויף דער ווינטער־צייט אַ רייהע אינטערעסאַנטע פעראַנשטאַלטונגען פון קולטורעל־געזעלשאַפטליכען כאַראַקטער. עס זענען איינגעלאָדען געוואָרען אַ רייהע בעקאַנטע יודישע פרעלעגענטען און אַרטיסטען פון וואַרשא. די פערוואַלטונג פון קלוב האָט אויך איינגעפירט אַ נייע אימפּרעזע: יעדען פרייטאָג־צונאַכט קומט פאָר אין די קלוב־זאַלען אַ פערוויילונגס־אָווענד מיט מוזיק (אונטער דער לייטונג פון ה' וואָלאָווסקי) און טענץ. די מיטגלידער ווערען אַזוי אָפּגעצויגען פון די פרעמדע פערוויילונגס־לאָקאַלען, וואו יודען ווערען אומגערען געזעהן...

די ערשטע צוויי אָווענדען האָבען זיך גלענצענד איינגעגעבען. דער עולם האָט פערבראַכט אין אַ געמיטליכער און אַנגענעהמער שטימונג ביז נאָך האַלבער נאַכט.

ווי מיר דערוויסען זיך זענען די אָווענדען צוטריטליך אויך פאַר נישט מיטגלידער פון קלוב. ס'זעהט זיך דעריבער פאַר, אַז דער ערפאָלג פון די אָווענדען, וואָס טראָגען דעם כאַראַקטער פון אַ צוזאַמענטרעף פון דער בעסערער יודישער געזעלשאַפט אין קעלץ, וועלן וואָס אַמאָל האָבען אַ גרעסערען ערפאָלג.

ווער זענען די קאַנדידאַטען פון „אָזאָן" צום סיים.

אויף דער איינציגער אַריינגעטראָגענער „אָזאָן" ליסטע צום סיים קאַנדידירען די ה"ה פּולק. וועגדאַ (וואַרשא) און קאַפּ. אַסטאַכאָווסקי. אויף די וויי־טערדיגע ערטער קאַנדידירען צוויי פּויערים־קאַנדידאַטען פון דער אומגעגענד.

אָבּטיילונג פאַר אָסטראָוויעץ, אָפּאַטאָוו, ווירזשבּניק און אומגעגענד.

פון קהלה־לעבען.

שוין אַ צייט ווי עס ווייזען אַרויס נייגונגען פערשידענע אינסטאַנצען צו פערמאַכען דאָס שטאָדטישע בית החיים. פון צייט צו צייט הערען זיך קלאַנגען, אַז אַזאַ בעשלוס איז שוין אָנגענומען געוואָרען. אָבער אויב ביז יעצט איז עס געוועזען בלויז קלאַנגען, איז נעכטען בעוויזען געוואָרען דורך אַן'אָפיציעלען בעזוך פון אַן'אַמטליכע קאָמיסיע, אַז די קלאַנגען זענען ריכטיגע און דאָס בית החיים איז בעדראָהט געשלאָסען צו ווערען.

די קאָמיסיע איז בעשטאַנען פון פאָרשטעהער פון דער סטאַראָסטווע, שטאָדטישע מאַכט, פּאָליציי מיט דער בעטייליגונג פון אַ ספּעציעלען דעלעגאַט פון וואָיעוואָדזשטוואָ.

די קאָמיסיע האָט בעזוכט דעם בית־החיים איניוועניג, אַרומגעגאַנגען אַרום דעם בית־החיים, און האָבען זיך אַרויסגעזאָגט פאַר'ן באַלדיגען שליסען דאָס בית החיים.

אונזערע קהלה־פאָרשטעהער: געלגאָלד, גאָלדשטיין, פּונט, בייגעלמאַן און הרב האַלשמוק האָבען דערוויייל אויף דער גאַס דורכגעשמועסט דעם בעדראָהטען ענין און פאָרגעלעגט כאַראַקטעריסטישע עצות. אויסער די עצות וועגען בעמיהען זיך וועגען אָבּלעגען אויף אַ געוויסע צייט דאָס שליסען פון בית החיים איז פאָרגעלעגט געוואָרען דורך איינעם פון די קהלה־מנהיגים אַן'עצה, אַז מען זאָל שוין פאַרקויפען אַלע איבּערגעבליבּענע פּלעצער פון בית־החיים און דער עולם וועט זיכער קויפען, וועלענדיג ליגען אויפ'ן אַלטען בית־החיים. פון די איינגעפּלאַסטע געלדער וועט זיין צו קויפען אַ פּלאַץ פאַר'ן נייעם בית החיים.

די אָריגינעלע עצה איז אַלעמען געפעלען און מען וועט וואַהרשיינליך אין די נעכסטע טעג צוטרעטען צו רעקלאַמירען דאָס ערדישע אַרטיקעל פאַר די נישט ערדישע נשמה.

עס איז יוערט צו צוגעבען. דאָס שוין מיט אייניגע יאָהר צוריק איז אַזאַ בעשלוס געוועזען אָנגענומען, נאָר דאַן איז ער אַנולירט געוואָרען אַ דאַנק די ענערגישע אינטערווענצען פון דעמאָלסדיגען יודישען לאַווניק הענעך ראָזענמאַן ע"ה.

דער יעצטיגער לאַווניק בייגעלמאַן האָט פאַר זיך אַ גרייטען פּרעצעדענס פון אַזאַ אַקציע, וועלכע איז דאַן דורכגעגאַנגען מיט ערפאָלג — און קען אויך איצט זיך פערענדיגען מיט אַ גינסטיגען רעזולטאַט

■■■■■■

פון שטיבּלעך און חסידים־פראָנט

אין פאָריגען נומער האָבען מיר טיילווייז איבּערגעגעבען וועגען פאָרלויף פון די אַוואַנטורעס אין די שטיבּלעך אין די יו"ט־טעג. אום נישט צו באַליידיגען די דורכגעלאָזטע — מוזען מיר צוגעבען די פאָלגענדע ערגענצונג:

אין גערער שטיבּעל איז די אַוואַנטורע ענטשטאַנען צוליב'ן בעקאַנטען אגודה־פיהרער הירש נתן קאַצענעלבויגען וועמען מען האָט מכבּד געוועזען מיט עוזר־דלים. געפונענדיג זיך בעליידיגט פון אַזאַ „נידריגע" הקפה האָט ער געשטעלט אַ פּאַסיווען ווידערשטאַנד, און נישט געוואָלט נעמען די דערלאַנגטע ספר תּורה — דער רעזולטאַט איז געוועזען זידלערייען, פּעטש א.ד.גל.

דער ה' קאַצנעלבויגען איז בעקאַנט אַלס עקסטרעמער אגודיסט און שטאַרקער בעקעמפער פון „מזרחי", וועלכעס כאַראַקטעריזירט דער פאָלגענדער־פאַל:

אייניגע חסידים האָבען צווישען זיך געפיהרט אַ לומדישען וכּוח בעת וועלכען ס'איז ציטירט געוואָרען דער „מזרחי". דער ה' קאַצנעלבויגען האָט דערהערענדיג דעם נאָמען מזרחי האָט געמיינט, אַז דאָס מיינט מען די פּאַרטיי מזרחי (ער ווייסט נישט פון קיין גדול המזרחי) און האָט אָנגעהויבען אַ גרויסע מחלוקה מיט די חסידים, וועלכע רעדען אַפילו אין גערער שטיבּעל פון „מזרחי".

פאַר אַזאַ קעמפערישען „בעוואוסטזיניגען" אגודה־עסקן איז טאַקי צו קנאַפּ די הקפה עוזר דלים.

פּויזנער תּכשיטים

אין הסכּם מיט די אַוושעם־לאַזונגען האָט זיך הי געעפענט אַ פּויזנער געשעפט פון אַנטהוועכץ. צוזאַמען מיט'ן דערמאַנטען געשעפט איז מיטגעקומען פּויזנער סובּיעקטען. טאַקי מיט איינעם פון די סובּיעקטען איז פאָרגעקומען דער פאָלגענדער רעטזעלהאַפטער פאַל:

אין דעם הויז פון אָרטיגען סוחר מאיר וויינבערג האָבען זיך אין די אָוונד־שעה'ן גנהזרט פערדעכטיגע מאַניפּולאַציעס ביי די שליסלען פון די טירען. די טאָכטער פון ה' וויינבערג, וועלכע האָט זיך געפונען אין שטוב איז אַרויס אויפ'ן באַלקאָן אַלאַרמירענדיג וועגען דעם, אַז אין הויז געפונען זיך גנבים. די אָנגעקומענע פּאָליציי האָט אָבער קיינעם נישט געפונען, ערשט נאָך אַ נעניוער דורכנישטערונג פון הויז האָט מען געפונען עפּעס אַ פּאַרשוין פערשטעקט אויפ'ן בוידעם פון דערמאַנטען הויז.

די פּאָליציי האָט דעם פערשטעקטען פאַרשוין אַרעסטירט און ביים אויסלעגיטימירען האָט ער זיך אַרויסגעוויזען אַלס אַנגעשטעלטער אין נייעם פּויזנער געשעפט, מיט וועלכען דער אייגענטימער האָט זיך בעזאָרגט אַזש פון פּויזען.

טאַקע אַ זעלטען פּויזנער ציהרונג.

בעפרייט פעלדשער ביינערמאַן

אין פאָריגען נומער האָבען מיר געמאָלדען וועגען פרישען אַרעסט פון פעלדשער ביינערמאַן.

נאָך אייניגע טעג אָבזיצען אין אַרעסט איז דער ה' ביינערמאַן בעפרייט געוואָרען.

די בעפרייאונג האָט אַרויסגערופען אַ פערשטענדליכע צופרידענהייט צווישען די צאָהלרייכע פּאַציענטען פון ה' ביינערמאַן, וועלכע בעשטעהען מעהרסטענטייל פון די נישט פערמעגליכע טיילען בעפעלקערונג פון יודען און קריסטען.

די דריי מערדער פון טשעפעלאוו

אין שטעדטעלע טשעפעלאָוו איז ביים דאָרטיגען רייכען איינוואוינער אדאם גזשעשטשיק פאָרגעקומען א פערוויי־לונג׳ס-אָווענד. מען האָט געטרונקען בראָנפען, געטאָנצט, מוזיק האָט גע־שפּילט און זיך געוויילט „נאַ צאַלעגאָ״.

אויף דער „זאבאווע״ איז אויך גע־ווען אַ געוויסער יוזעף רושין. ווען די זאבאווע האָט זיך פערענדיגט און אלע זענען אהיים געגאנגען, זענען צו רושינ׳ען צוגעלאָפען אַדאַם גזשעשטשיקי, ראַמאַן און וולאַדיסלאָוו שיוויעק, וועלכע האָבען צו איהם געהאַט אַלטע פּרעטענזיעס און איהם אָנגעהויבען צו שטעכען מיט מעסער׳ס פון אַלע זייטען.

אַ פערבלוטיגטער איז רושין אַנידער־געפאַלען אויף דער ערד. די וואונדען זענען געווען שטערבליכע, אַזוי אַז נאָך עטליכע מינוטען, איז רושין געבליבען טויט אופ׳ן אָרט.

די דריי מערדער זענען אַרעסטירט געוואָרען און געשטאַנען די טעג פאַר׳ן ראַדאָמער קרייז-געריכט. אַזוי ווי דער פּראָצעס איז בעטראַכט געוואָרען דורך איין ריכטער האָט דער פּראָקוראָר גע־פאָדערט איבערצוגעבען דעם פּראָצעס אויף אַ קאָמפּלעט-סעסיע צו משפּט׳ען.

דער פּראָצעס איז אָבגעלעגט גע־וואָרען און די מערדער זענען אָבגע־פיהרט געוואָרען אין תפיסה אַריין.

אַר.

די ענטהילונג פון פּולק. טשאכאווסקיס דענקמאל

איבערמאָרגען זונטאג 9 אין דער פריה קומט פאָר אין שוהל אַ גאָטעס־דיענסט לכבוד דאָס ענטהילען פון דענקמאָהל פון פּולק. טשעכאָווסקי.

דער דענקמאָהל ווערט אָוועקגע־שטעלט ביי דער בערנאַרדינער קירכע אויף זשעראָמסקי. פּולק. טשאַכאָווסקי האט זיך אויסגעצייכענט אין פּוילישען אויפשטאנד אין יאָהר 1863. ער איז דאָן געפאַלען און בעגראָבען געוואָרען הינטער פשיטיק. אין טאָג פון דער ענטהילונג ווערט פּולק. טשעכאָווסקי איבערגעטראָגען קיין ראדאָם, וואו ער וועט געפונען זיין שטענדיגען רוה־פלאץ אונטער זיין דענקמאָהל.

בעת דער ענטהילונג וועט די יודי־שע בעפעלקערונג זיין רעפּרעזענטירט דורך אַ ספּעציעלע יודישע דעלעגאציע.

נאר איינציגע 5 מינוט

אָבגעשפּאָרטע טעגלעך לאָזט דיך אָב־שפּאָרען 30 שעה יעהרליך. דאָס לאָזט זיך דערגרייכען דורך בענוצען טעגלעך די קאָווע „ענרילאָ״. וואס איז אַ צע־מאָהלטע און פערטיגע מישונג צום בע־נוצען. גענוג איהר אַריינצושיטען אין וואסער, אויפקאָכען און מניה וביה האָס־טו פּרעכטיגע קאַווע. „ענרילאָ״ שמעקט גוט אָהן שום אַנדערען צומיש און איז זעהר ביליג.

ווילט איהר האָבען סאָלידע ארבייט
ווילט איהר האַבען הערליכע דרוק
מיט די נייעסטע מאָדערנע שריפטען
צו ביליגע פרייזען

100 וויזיט קאַרטען 1 זל.

בעשטעלט נור אין **דרוקעריי**
פון **ד. שיינבוים**
ראַדאָם, זשעראמסקי 21

געדענקט דעם אַדרעס:
פריהער זשעראָמסקי 9
היינט **זשעראמסקי 21**

ביליגסטע קוועלע
פון דרוק-ארבייט

KINO APOLLO

גרויסער פריהמארגען פּראגראַם
זונטאג 12 און 1^{45} אז.
שענער פילם
KSIĄŻE i ŻEBRAK
אין די הויפּט-ראָל
ערראָל פלין
Od poniedziałku
פוילישער פילם
FLORIAN

ביז זונטאג
גרויסער פּראגראַם
פראַנצויזישע פּראדוקציע
א פילם — וועלכער ריהרט
דאָס מענטשליכע הארץ
די תפיסה
אַהן קראטען
אין דין הויפּט-ראָל
גארינגע לוכאירע און **ראגער דוכעססע**

KINO APOLLO

Twoim najlepszym przyjacielem, który Cię nigdy nie zawiedzie

jest

książeczka oszczędnościowa

Komunalnej Kasy Oszczędności

POW. RADOMSKIEGO

w Radomiu Pl. 3-go Maja

Tel. 15 - 65

איך האָב דעם כבוד בעקאַנט צו מאַכען מיינע געערטע קונדען דאָס איך האָב צוריק געעפענט א **מאַנופאַקטור געשעפט**

פ. ג. גאלדפארב **זשעראמסקיעגא 25** אין הויף

וועלכעס איז שטענדיג רייך פאַרזעהן אין אַ אויסוואהל פון די מאָדערנסטע און בעסטע שטאָפען ווי: קאמענגארן, שעוויאטן און פאַלטאנס פון די בעסטע ביליצער און טאָמאַשאָווער פאַבריקען.

די סחורות פאַרקויף איך צו זעהר **נידריגע פרייזען** און גוטע באַדינגונגען.

האָפענטליך וועלן מיינע געערטע קונדן באַזוכען מיין געשעפט.

פאַרזיכער אייך רעיעלע און גוטע באהאַנדלונג.

מיט אכטונג **פעלטע גאלדפאר**

געבּרידער האנצערג

האבען געעפענט

אני׳ערשטקלאסיגען רעסטאראַן

א. ג.

«קאפע-באר»

וואַרשא, גראַניטשנא 1

בעסטע, געשמאַקפולע און כשר׳ע עסענס

אונטער דער אויפזיכט פון א ספּעציעלען נאַמן.

אַלע ראַדאָמער, וואָס קומען קיין ווארשא דאַרפען געדענקען דעס אַדרעס און בעזוכען דעם פיינעם רעסטאראַן פון זייערע לאַנדסלייט.

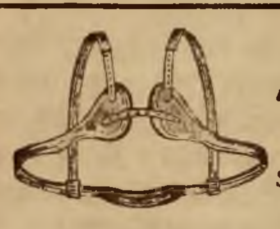

Zakład bandażowniczy

A. AKERBERG

(dawniej D. Goldberg)

SPECJALNOŚĆ pasy rupturowe, brzuszne, pępkowe, suspensoria i t. p.

Zamówienia ściśle dostosowane są do potrzeb klijentali i wykonywane według wskazówek WP.P. Lekarzy.

Przyjmuje się również wszelkie reperacje.

Radom, ul TRAUGUTTA 62 (dawn. Długa 3)

Najlepsze, najmilsze i najtańsze prezenty dla rodziny i przyjaciół

t o

kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne

Do nabycia na dogodnych warunkach w

Radomskim Towarzystwie Elektrycznym Sp. Akc. w Radomiu ul. Traugutta 53

אזהרה

אַזוי ווי מיר חברה מנחם-אבלים האָבען געהאַט ראש-חדש אלול אַ דין-תורה ביים הרב קעסטענבערג מיט ישראל זיידמאַן און איטשע פישמאַן, און הרב קעסטענבערג האָט גע׳פסק׳ענט, אַז זיי זאָלען געבען די חברה מנחם-אבלים 110 זל. ביז יום-כפור זאָלען זיי דאָס געלד אויסצאָהלען, און אַזוי ווי זיי האָבען דאָס געלד נאָך נישט געגעבען, זענען מיר זיי מזהיר אַז אין משך פון 8 טעג אויב זיי וועלען נישט געבען דאָס געלד וועלען מיר זיי אָנגעבען אין געריכט און מיר נעמען פון זיך אראָב די פעראַנטוואָרטליכקייט.

מיט אַכטונג

די געזעלשאַפט „מנחמי אבלים״

ווי לאנג נאך ה׳ קאהן?

שוין עטליכע יאָהר דויערט א כאָאס אין דער קעלצער גמילת-חסד-קאַסע. די טעטיגקייט איז פּאַראַליזירט און ווען מען פרעגט די עסקנים וועגען דער סיבה ענטפערען זיי: דער פּרעזעס קאָהן וויל נישט ליקווידירען דעם צו־שטאַנד. מען אינטערווענירט. ס׳קומען שלוחים פון וואַרשאַ, אָבער קיין טאָלק זעהט מען נישט.

מיר פרעגען דעריבער עפענטליך: ווי לאַנג נאָך הער קאהן? ווי לאַנג נאָך וועט איהר מיסברויכען מיטן געדולד פון די קעלצער יודען. איין אינסטיטוציע (דעם סוחרים פעראיין) האָט איהר שוין ליקווידירט. די צווייטע זשיפּיעט נאָך. אפשר וועט איהר פאָרט דערלאָזען, אַז די גמילת-חסד-קאָסע זאָל נאָך קאָנען עגזיסטירען.

ענטפערט, פאַניע קאָהן!

CEDIB

UNIVERSITÉ DE BEAUTÉ PARIS

RACJONALNA pudry kremy szminki płyny **KOSMETYKA**

Własne instytuty kosmetyczne w całej Polsce

Kino ADRIA Do niedzieli d. 30 paździer. włącznie.

Podwójny program

„MEKSYKAŃSKIE NOCE"

w rol. gł. **Dorothy Lamour i Ray Milland**

Lokaj jaśnie Pani w rol. gł. **Annabella i William Powell**

OD PONIEDZIAŁKU dn. 31 października r. b.

Wielki polski film **„GEHENNA"** wg. znanej powieści Heleny Mniszkówny w rol. gł. Cwiklińska; Wysocka, Benita, Zacharewicz, Samborski, Fertner — — —

Kino ADRIA

שבת דעם 29
זונטאָג דעם 30

פריהמארגען - פילמען

„UBÓSTWIANA"

W rol. gł.
Marta Eggerth

אכטונג קעלץ!

אין אַלע רעדאַקציע און אדמיניסטראַציע-ענינים ביטע זיך צו פערשטענדיגען מיט אונזער מיטאַרבייטער **ק. ביינוואל**

שריפטליך יען מען זיך ווענדען:
Red. „Radomer - Kielcer - Leben" Kielce, ul. Warszawska 2.

אַבאָנאָמענטס פרייז: פאר א חודש אין פוילען זלאָט; אין פראנקרייך, בעלגיען 4 פראנק; אין ענגלאנד 30 סענט.

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr. w tekscie mm 1 szp. 60 gr. na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr.

1-sza i ostatnia strona liczą 10 szpalt